

సాహిత్యప్రచారిణి. ౩౫.

శ్రీ

సు రా భా ం దే శ్వ ర ము

Aerna

3191
R08

130

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి

శర్త .

మూల్యము 0-12-0

సాహిత్యప్రచారిణి. 3గ.

శ్రీ

సు రా భా ం దే శ్వ ర ము

Acara

13988

3191
808

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి

కర్త .

మూల్యము 0-12-0

శ్వాస్వామ్యములు
గ్రంథకర్తవి.

22. 7. 53
మరి

అన్నపూర్ణ మురి.

నిత్యానందకరీ వరాభయకరీ సాంవర్య రత్నాకరీ
సిద్ధాంతాఖిల ఘోరపావనకరీ ప్రత్యక్ష మాహేశ్వరీ
ప్రాలేయాచలవంశ పావనకరీ కాళీపురాధీశ్వరీ
భిక్షాందేహి కృపావలంబనకరీ మాతాన్నపూర్ణేశ్వరీ.

విక్టోరియాజూబ్లి ముద్రాక్షరశాల, చిత్తూరు.

1953

మనవి.

ALCM
13/9/88

ఈ సురాభాండేశ్వర చరిత్రము ఒకమిత్రబంధు నిర్బంధమువై వ్రాయబడినది. వారికి తొలుతనుండిన శ్రద్ధాభక్తులు తటాలున మటుమాయమగుటచే వ్రాసినదాని మూలబడవేయ మనసురాక రెండేండ్ల మీదట నిది శ్రీ సురాభాండేశ్వరోపాసకులకేగాక ఇతరు లనేకులకుఁ గూడ నుపయోగపడఁగలదను నమ్మకమున నేతన్ముద్రణ మొనర్చితి.

ఈ గ్రంథమునకు మూలములు రెండుమాడు నొక్కత్రోవఁదొక్కి యున్నందునఁ గథాపస్తువునందు కొంతమార్పు కావించితి. మంచిచెడుగుల విమర్శింప వికాలప్రపంచముకలదు. శౌండికవృత్తి నిర్వహించి కృతకత్యుఁడైన ఇందలి కథానాయకుఁడును భారతమందలి ధర్మవ్యాధుఁడును తమ తమ కులవృత్తుల నిర్వహించు పట్ల నొక్కమార్గమునే యవలంబించియుండి రని పాఠకులు గ్రహించినచో నాయీ రచనోద్దేశము తెల్లముకాఁగలదు. ఇందలి గుణలేశమును పాఠకులకు సుకరముగా పరిచయవాక్యములతో నెఱుకపఱచిన శ్రీ జీరెడ్డి చెన్నారెడ్డిగారికి కృతజ్ఞుఁడను. నాయీ మార్పొందిన కథ నెవ్వరేని అనుసరించినను అనుకరించినను నామనస్తాపమునకు గుఱి యగుదురు.

చిత్తూరు
విజయవత్సర విజయదశమి }

ఇట్లు
విద్యద్విధేయుఁడు

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి

క ర్త .

ప రి చ య ము .

శ్రీవిద్యత్కవికులతలక పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి గారు రచించిన “నురాభాండేశ్వర ” గ్రంథమును చదువు భాగ్యమేకాక దానికిఁ బీఠికవ్రాయు నదృష్టముకూడ నాకు లభించినందులకు నేను ధన్యుడను. ఈపేరున వెలసిన పురాతనాధునాతన రచనములఁ గొన్నిటిని నేనుం జూచియుంటిఁగాని వాని యితివృత్తవైఖరి వేఱు; శ్రీరెడ్డిగారి రచనమునందలి యితివృత్తవైఖరి వేఱు. పూర్వరచనములందలి యభూతకల్పనములు, నప్రస్తుతవిషయములు, అనాచార ప్రకటనములు మున్నగునవి పెక్కులిచటఁ గానరావు. వ్యభిచారార్థమై వచ్చిన యొక దుష్టబ్రాహ్మణబ్రువుఁడు గృహస్వామి దర్శనభీతుఁడై యొక కల్లుకడవం జొరఁబాటి ముఖనాసారంధ్రముల జొబ్బి లిన మద్యముచే నూపిరాడక యుక్కిరిబిక్కిరియై పాపఫలితమోయన్నట్లు దుర్మరణముపాలై పవిత్ర శివలింగముగా మాఱి పూజార్హుఁడయ్యెనని పూర్వులవ్రాత. అదియేనా పరస్త్రీ గమనదోషమునకుఁ గలుగవలసిన ఫలితము?

శ్రీరాములురెడ్డిగారి రచన మట్లుకాక స్వకులాచార నిరతులై పవిత్రదాంపత్యము నెఱపు సుగుణమణి సుధాములకు కాశీవిశాలాక్షి వరప్రసాదముచే జనించిన పూతచరిత్ర యన్నపూర్ణ శ్రీవిశ్వేశ్వరనే భర్తగాఁ బడసినట్లు వివరించు

(౧)

చున్నది. మాయావటురూపధారియైన శివుని భర్తగా వరించి
ధన్యురాలైన యాయన్నపూర్ణ పవిత్రురాలు. పరపురుషుని
మాయమాటలకు లొంగి చరించిన యాయువిద నిస్సహాయు
రాలు. సురాభాండ ప్రవిష్టుడైన యాబ్రహ్మచారి సాక్షాచ్ఛి
వుడు. ఆబ్రహ్మణబ్రువుడు సజాతీయుల యహంకృతిఫలిత
ముగా నీశ్వరాకృతి ఈయబడినవాడు. కావుననే శ్రీ రెడ్డిగారి
కృతి పవిత్రచరిత్ర చిత్రణముచే ధన్యమైనది.

ఈ సురాభాండేశ్వరమునందలి కొన్ని ఘట్టములు రచన
మున కమూల్యాలంకారములు. సంతానహీనుల అతినంతా
నవంతులగుటించి తోకులాడుమాటలు, వృథాన్యార్థభంగము
నేయునీచులు పడుపాట్లు మున్నగునవి మిక్కిలి సహజములును
హృదయంగమములునై యున్నవి. పరంపరాగతముగా వచ్చు
సురాభాండేశ్వరగాథయందు శ్రీరాములు రెడ్డిగారు తెచ్చిన
మార్పులు కథాగౌరవము నధికమునేసి పవిత్రమొనరించు
చున్నవి.

సురాభాండేశ్వరగాథ పెక్కుచోట్ల పెక్కువిధములుగాఁ
జెప్పకొనబడుచున్నది. అందు నాయెఱిగిన కథయొం దుదహ
రించెద. చిత్తూరుజిల్లా వాయల్పాడుతాలూకాలో కలకడగ్రామ
మున వెలసిన యీశ్వరుడును సురాభాండేశ్వరుడే. కడప
మండలమందలి సిద్ధవటమునేలు పుడమితేని తనయ సత్యవతి

యనునామె దైవమాయాకల్పితమైన గర్భముధరింప లోకా
 పవాదభీతిచే నామెతండ్రికూఁతు ఋజువర్తనము నిరూపించు
 పెరవొకటి ప్రకటించెనట. క్రూరవిషసర్పమును చుట్టగాఁజుట్టు
 కొని దానిపై నొకమధుభాండముంచి పాముకఱవకుండునట్లు
 కల్లుకడవ తొడఁకకుండునట్లుగా నేడు పొలిమేరలుదాటి చనిన
 జను లామెశీలము శంకింపరని యాజ్ఞాపించెనట. సత్యవతియు
 నట్లే యాభారమును వహించి పై నొడివిన కలకడ నమీపమునఁ
 గడవనుడించి తన యపనిందను దొలగించుకొనియు మనశ్శాం
 తి లేక జీవింపనొల్లక తండ్రి యెంతప్రార్థించినను వినక నదీరూ
 పమునఁ బాటిపోయెనట. ఆనదియే తత్సంతపు సత్యవతీనది.
 ఆసురాభాండమునుండి యంతదనుక నామెను గాపాడిన శివుఁడే
 లింగరూపియై యచట సాక్షాత్కరించెనట. 'కల్లుకడవ' యే
 'కలకడ' యను వికృతినొంది నేడు నొకపుణ్యక్షేత్రముగా
 వెలసియున్నది. కాని పై కథలన్నిటికంటె కొన్ని మార్పులతోఁ
 గూడిన శ్రీరాములురెడ్డిగారిరచనమే యాచిత్యమున కుదా
 హరణముగా వెలసియున్నది.

{ శ్రీ వేంకటేశ్వర కథాశాల }
 తిరుపతి.

ఇట్లు
 సుధీవిధేయ

జీరెడ్డి చెన్నారెడ్డి

విషయ సూచిక.

	పుట
నుధాముని కుటుంబము	1
సంతాన చింత	5
నుధాముని సమాధానము	12
పుత్రికా జననము	16
బాలికా లీల	19
వివాహ యత్నము	24
కుల గోత్ర చర్చ	26
వ్యాసుని రాక	34
వ్యాసుని పశ్చాత్తాపము	39
సుకృతి కథ	41
బ్రహ్మచారి నుధాము ననుగ్రహించుట	44
వన విహారము	50
శివుఁడు విశాలాక్షి ననుగ్రహించుట	52
లింగోద్భవము	57
ఆలయ నిర్మాణము	63

వివాహాలంకరణము	...	63
లింగ ప్రతిష్ఠ, వివాహము	...	65
కపాలి చేతి కపాలము వీడుట	...	67
గ్రంథాలయాదిక ప్రతిష్ఠ	...	70
వ్యాసుని పునరాగమనము	...	71
మఱునాటి భిక్ష	...	73
సంకల్ప శక్తి	...	75
పూర్వవృత్తాంత స్మరణము	...	77
కాశీ మరణఫలము	...	78
శూద్రక వృత్తాంతము	...	79
వ్యాసుని కోపము	...	82
అన్నపూర్ణ వ్యాసుని భుజింప రమ్మనుట	...	83
సంతర్పణము	...	85
అన్నపూర్ణ మందలింపు	...	86
వ్యాసుఁడు కాశిని వదలుట	...	90

శ్రీరస్తు.

సు రా భా ం డే శ్వ ర ము .

నమః శివాయ శాంతాయ నిశ్చలాయ యశస్వినే
సనాతనాయ పూర్వాయ పురాణాయ నమః

నిష్వికార చిదానంద నిత్యరూప మహేశ్వర
నిర్మలాంగ నిరాలంబ సురాభాండేశ తే నమః.

—: సుధామని కుటుంబము :—

శ్రీకరంబగు భరత భూమియందు పవిత్ర గంగాస్థావిత
సస్య శ్యామల పరిసర ధారణీ వలయితంబు విశాలాక్షి విశ్వ
నాథ పరిపాలితంబు అన్నపూర్ణా సుభిక్షితంబు సకల కలా
కోవిద నిలయంబు కలార్థిబృంద కోలాహల బహుళంబు
అసంఖ్యాక పుణ్యతీర్థ పరివృతంబు సర్వదేవతా నివాసంబు
వారణాసీపురంబు. అందు సుధాముడను శౌండిక కుల మండ
నుండు కలండు. అతఁడు సదా శ్రీమదుమామహేశ్వర
చరణ కమల సమర్పిత హృదయ పంకజుండు. శ్రీవేంకటేశ్వర
నిత్యపూజా విశిష్టుండు. సదా సంతుష్టుండు. భక్త నేవా

తత్పరుండు. విద్యజ్ఞున విధేయుండు. విద్యార్థిజన కల్పక
కల్పుండు. సుగుణ నిలయుండు. దుర్గుణ దూరుండు. అతనికి
సుగుణమణి యను గృహిణి నిక్కంపు సుగుణమణి. సుగుణ
గణఖని. అనుకూలవతి శీలవతి కుశలిని కులీన పవిత్రచరిత్ర
ప్రియభాషిణి యై సార్థక సహధర్మచారిణి యై యుండెను.

సంచారో రతిమందిరావధి సఖీ కర్ణావధి వ్యాహృతం
చేతః కాంత సమిహితావధి మహామానోపి మానావధిః
హాస్యం చాధర పల్లవావధి పద న్యాసావధి ప్రేక్షితం
సర్వం సావధి నావధిః కులభువాం ప్రేక్షుః పరం కేవలం.

సంచారము పడకటింటివఱకే. మాటలు చెలి చెవుల
వఱకే మనస్సు పతికోరికవఱకే. నవ్వు పెదవివఱకే. గౌరవము
మానము వఱకే. చూపులు నడచుచున్న అడుగులవఱకే.
కులస్త్రీలకు అన్ని కార్యములందును వాద్దు కలదు గాని
ప్రేమయందు మాత్రము లేదు.

అను పెద్దల వచనభంగి ననునరించి భర్త శుశ్రూష
పరమావధిగా నెంచి యతని కార్యములం దామె తోడ్పడు
చుండునది. పతికి మజ్జన భోజనాదిక్రియలు తానుగఁజేయుంగాని
పరిచారిక లెందఱున్నను వారిచేఁ జేయింపదు. భర్త పొరు
గూరి కేగినతఱి చందన పుష్పాద్యలంకరణంబులు కావింపదు.
పరిచారికాజనంబుపై మాతృ వాత్సల్యంబు చూపు. కటు

వాక్కు లొకనాడేని యామె నోటినుండి వెడలునవి కావు. పతిహితుల మేలి గౌరవముతో నాదరించు. నిత్యంబు భృత్య జనంబుల కృత్యాకృత్యంబు లెఱింగి మఱునాటి కృత్యంబులు విధించు. ఇది యది యననేల? గృహకార్యంబులం దెంతయు మెలఁకువ గలిగి ప్రవర్తించుచు భర్తృకార్యంబులం దోడు పడుచుఁ దద్భార విమోచనంబు కావించుచుండు. వేకువను నిద్రింపదు. పెద్దలకంటె మున్నగ భుజింపదు. రిక్తవ్యయంబు సేయదు. గురుకులవాసంబుచేసి విద్యనార్జించు బాలకుల నత్యంత ప్రీతిమెయి నాదరించి వలయు సాయంబులు సేయు. స్వపక్ష పతిపక్షంబులను భేదభావంబు మాని యెల్లబంధుల సమాన గౌరవంబున నాదరించు.

అట్టి నారీరత్నంబు తన కిట్లాలెనందుల కా గృహమేధి సుధాముఁడు పరమేశ్వరునకుఁ బలుమఱు లోలోన మ్రొక్కు లిడుచుండు. ఉత్తమసతీ సంసర్గముచే నతని కెన్నియేని లాభంబు లొడఁగూడుచుండుటచే దినదిన ప్రవర్ధమాన ప్రేమచే నతండు కులసతి కోరికల నెన్నండును త్రోసివైచువాఁడు కాఁడు. అట్టి యవకాశ మతనికి లభింపనే లేదు.

సుధామునకుఁ బితృార్జితంబగు ష్టేత్రంబులు వనంబులు వలసినంతకంటె నెక్కుడుగఁ గలవు. సురాద్రుమములు వలసిన తఱి వలసినంత వంగి సురద్రువులవలె వలసినంత మధు వొసంగు

చుండు. నిత్యము క్షేమంబులమంది భృత్యులు తాళవనమం
దును వనఖర్జురవనమందును అభిషవ యంత్రశాలలందును
పనిచేయుచుందురు. పది మధువారము లందందు గలవు.
అందు మదిరా గంధోత్తమా మాధవమార్ద్విక మైరేయాసవ
శీధు సురా మండాది వివిధ పానీయములుండు. రాజులు
రాజబంధువులు సపన్న గృహస్థులు తమ తమ గృహంబులకే
వివిధ మద్యంబులఁ దెప్పించుకొందురు. † సామాన్య జనం
బాపానశాలలఁ జేరి వలయువానిని కాచ చషకంబులఁ గొని
నేవించి పోవుచుందురు. వైద్యులు వలయు నౌషధంబుల
మేళవింప వలసినంత కొంపోవుచుందురు. ఇంత యుండియు
సుఖాముఁ డొకనాఁడేని దురభ్యాసములకు లోఁగినవాఁడు
కాఁడు. అట్టివారితో స్నేహముచేసి యెఱుఁగఁడు. వారిని
దఁఁజేరనీయఁడు. ఎట్టి కార్యమైనను తన యర్థాంగితో
నాలోచింపక చేయువాఁడు కాఁడు. ఆయ వ్యయంబు లతని
కళత్రంబు ప్రతిదినము పర్యవేక్షించుచుంటచే నతఁడు కార్య
నిర్వహణమందును పరస్థలముల కనుపు మద్యాదుల విచారణ
మందును కనుగలిగియుండు. 'స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః' అను
గీతావాక్యము ననుసరించి తనకులధర్మము వదలక యాచ
రించుచు రాబడియందై దవపాలు విద్యార్థుల వసతులకు నన్న

† ఆ కాలంబున నది మిత్రపద్ధతితో నుండెఁ గావున సేవనీయమై
యుండెఁగాని నిషేధనీయమై యుండలేదు.

దానశాలలకు నీతిబోధకులకు వినియోగించుచుండు. ఆకుల నుండి పుష్పములనుండి పట్టలనుండి ఫలములనుండి పలువిధము లగు నానవములు యంత్రముల మూలమున నుత్పత్తిగావించి పరదేశములకును పంపుచుండువాఁడు. తన్మూలమున నతని కెఱుకయు మైత్రియులేని రాజులు లేరు, వ్యాపారులు లేరు. ధనికులు లేరు- దాన గ్రహీతలు లేరు. అన్నదానశాలా నిర్వాహకులులేరు. సర్వకలాశాలా సంస్థాపకులు లేరు. ధర్మ కార్య నిర్వాహకులు లేరు. సాయము నొందని బీదలు వివాహితులు విద్వాంసులు కానరాదు. ఇట్టి యుదారమతియై నందున నుధాముఁడు సమస్త రాజలోకమున కాప్తమిత్రుండై ప్రకాశించె. దివాంధములఁబోలు లోభులకు నుధాముని సంపద్యృద్ధితోడ నసూయయు వృద్ధియై కన్నుగుట్టఁగాని వారి లోలోని దుష్కృత్యములు చొటం జల్లిన విత్తులంబలె నప్పటి కప్పుడే వ్యర్థము లగుచుండె. మొలచిన యొండు రెండు మొలకలు పాలిన మొగములు వైచికోని యచిరకాలమునఁ బేరు మాయుచుండె.

—: సంతాన చింత :—

సంతానములేని చింత యొండు మాత్ర మాపుణ్య దంపతుల నప్పుడప్పుడు కలంతపఱచుచుండెడిది. లోకమున ధనవంతులు సంతానహీనులై యలందురుచుంటయు బీదలు

బహుపుత్రకులై యలజడినందుచుంటయు మనము కాంచుచునే
 యున్నారము. విచారించితిమేని సంతాన హీనతకు గారణము
 పలువురు పలు విధముల వాక్రుత్తురు. వైద్యులు దంపతుల
 యారోగ్యముచెడినదనియు సతిగర్భాశయము చక్కని స్థితినుండ
 లేదనియు వాకొందురు. జ్యోతిషికులు గ్రహగతులు బాగుగ
 లేవనియు నవగ్రహస్థాపనము చేయింపుడనియు మంత్రవాదులు
 దుష్టగ్రహము సోకెననియు కర్మవాదులు పూర్వజన్మమునందు
 పొరుగింటి పిల్లవాని హింసించిన దోషమనియు నిట్లేమఱి పలు
 వురు పలువిధములఁ బలుకుచుందురు. అందేది సత్యమో ఎవరి
 కెఱుక ? పైయవియన్నియు నసత్యములని బూటకములని
 స్థిరీకరింపను గాదు. ఏలయన నొక్కొక్కటి యొక కొందఱు
 కనుభవసిద్ధాంతమై యుండును. కొందఱకు సత్యమైనది మఱి
 కొందఱ యనుభవమున నసత్యమగుటెట్లని కొందఱు ప్రశ్నిం
 తురు. పెద్దల వాక్యానుసారము, తీర్థయాత్రలుచేసి యశ్వత్థ
 ప్రదక్షిణము లాచరించి నాగప్రతిష్ఠలు కావించి నింబాశ్వత్థ
 వివాహము లొనరించి తలఁచిన నోములునోచి మందులపై
 మందులు నేవించి పాడుగుళ్లు బాగుపఱచి పేదలకు పెండ్లిండ్లు
 చేసి యన్న సత్రంబులు గట్టించి యెడారులఁ జలి
 పందిళ్లు పెట్టించి మఱి యెంద తెన్నిచెప్పిన నన్నింటి నాచ
 రించి విఫలులై విషాదమందు వారెందఱులేరు ! పాపపు
 దైవమునకుఁ గన్నులులేవు. వలచి నేవించువారి కీయక వలదని

మొఱ వెట్టుచున్న మా మెడఁగట్టుచుండె నని నిందించు
 వారెందఱు లేరు! సంతలేని వారి చింత యపార పారావార
 మగుచుండ నతినంతానముగలవారి చింత సప్త సముద్ర
 పరిమితిని మించుచుండు. అన్నింటికీ దైవమును నిందించుట
 కొందఱ కలవాటు. దేవుఁ డూహార నింటనింటఁ బ్రతి మను
 జునికి మానినికిఁ జక్కటులు దిద్దుచున్నాఁడా? వారివారి
 కర్మానుసారము జరుగునని కొందఱు సమర్థించుచుందురు.
 కొందఱు తమకుఁ దెలిసి యేదోస మాచరింపకున్నను కష్ట
 ములపైఁ గష్టములు వచ్చిపడుచుండలేదా? ఇది యేకర్మ
 ఫలమని ప్రశ్నింపఁ బూర్వజన్మకర్మఫలమని కర్మవాదులు
 పలుకుదురు. దోసము లెఱిగించి తగిన దండనము విధించుట
 ధర్మపద్ధతి యగుఁగాని దోసమే తెలియనీయక చేయు
 దండనము శిక్షమెట్లుగు? దానిచేఁ గలుగు పరిణామమేది?
 శిక్షయనఁ జక్కఁదిద్దుట కాదా? అట్టి దిద్దుపాటు బొత్తిగా
 లేని దండనము ధర్మసహిత మగునా? ధర్మ రహితమగునా?
 అని యొక కొందఱు వాదింతురు. దేవుని యుద్దేశమెద్దియో
 మనమెఱుఁగ నెంతవారము? సర్వజ్ఞుఁడగు జగన్నియంత కార్య
 ములందు దోషారోపణము గావించుట యల్పజ్ఞులగు మాన
 వులకు సమంజసము కాదని వేఱొక కొంద టొక బ్రహ్మ
 స్త్రుము వైచి వాగ్బంధము గావింపఁ జూతురు. మఱి యతఁడు
 వాదింపఁబూనిన నాస్తికుఁడని నిందింతురు. ఇట్లు ప్రతి

విషయమందును తలకొక మతముగాఁ దలతోఁకయేర్పడని
పరిస్థితి గలుగుచున్నది. కావుననే 'మార్గమేది?' యని
యడిగిన ధర్మదేవత ప్రశ్నమునకు ధర్మజుఁ డిట్లుత్తర మిచ్చె.

తకోఽప్రతిషా శ్రుతయో విభిన్నాః

నైకోమని ర్యస్యమతం ప్రమాణం

ధర్మస్య తత్త్వం నిహితం గుహాయాం

మహాజనో యేన గతః సపంథాః.

ఊహస్థిరపడుటలేదు. వేదశాస్త్రములు భిన్నాభిప్రాయ
ములు కలవి. ప్రామాణికుడైన మునియొక్కందును కానరాదు.
ధర్మతత్త్వము గుహలో పూడ్పఁబడి నట్లున్నది. కాన పెద్దలు
నడచినదే త్రోవ.

బిడ్డలులేని కొఱత మఱపునకు వచ్చునట్లామానినీ
తిలక మిరుగుపొరుగు బంధుబాలికలను బాలకులను ప్రేమతో
నెత్తుకొని లాలించుచు ముద్దాడుచు తినుబండము లిచ్చుచు
నాటవస్తువులు కొని తెప్పించి యిచ్చుచు నిశ్చింతప్రియము
చూపినను కొందఱు శిశువులు కన్నతల్లిమోముగాంచినంతఁ
దనయొద్ద నిలువక పరుగువాఱుటగాంచి యాపతివ్రతారత్నంబు
లోలోనఁ దనకొక వ్రేలెడు బిడ్డయున్నచో నిట్లుసేయునా
యని చింతించు.

గృహే జానుచరః కేల్వాం మృద్ధస్మిత ముఖాంబుజః
పుత్రః పుణ్యవతామేవ పాత్రీభవతి శత్రుయాః

ఇంటియందు దోఁగాడుచు అమాయికమైన చిఱునవ్వుతోఁ
గూడిన ముఖవద్దము కల పుత్రుఁడు పుణ్యవంతులకు మాత్ర
మే కనుల పండువు కావించును.

స్వగర్భ శుక్తి నిర్భిన్నం సువృత్తం శుతమాక్తికం
వంశశ్రీ తిలకిభూతం మందభాగ్యస్య దుర్లభం.

తన గర్భమనెడి శుక్తినుండి పుట్టినదియు మంచి వృత్తము
(గుండ్రన, నడవడి) కలదియు వంశలక్ష్మికి (వెదురునకు, కుల
మునకు) తిలకము వంటిదియు నగు పుత్రుఁడనెడి ముత్తైము
మందభాగ్యులకు లభింపదు.

అంతఃకరణ తత్త్వస్య దంపత్యోః స్నేహసంశ్రయాత్
ఆనందగ్రంథిరేకోయ మపత్యమితి బధ్యతే.

దంపతులకు అంతఃకరణతత్త్వమైన స్నేహసంశ్రయము
వలన బిడ్డ ఆనందమనెడి బంధమగుచున్నది.

దిగ్వాససం గతప్రీడం జటిలం ధూలిధూసరం
పుణ్యాధికాహి పశ్యంతి గంగాధర మివాత్మజం.

దిగంబరుఁడై సిగ్గెఱుంగక ధూళినిండిన జడతోఁ దిరుగు
బాలకుని సాక్షాత్పరమశివునిగాంచినట్లు పుణ్యవంతులైన దంప
తులే కాంచుచుందురు.

ఉరోహహరుద్ధమితైః పయోభి
రాపూర్య కేశ్యా నిజ మాస్యగర్భం
పూర్క్కృత్య మాతు ర్వదనే హసంతం
తనూభవం పశ్యతి కోఽపి ధన్యః.

స్తనమునుండి పైకుబికిన పాలను వేడుకతో నోటినిండుగఁ
బెట్టుకొని తల్లిమొగమున పుట్టుమను శబ్దము గలుగ నుమ్మి
కేకవెట్టి నవ్వునట్టి కుమారుని కాంచునట్టివారే ధన్యులు.

అలక్ష్మ్యదంత ముకుళా ననిమిత్తహస్తైః
రవ్యక్తవర్ణ రమణీయ వచః ప్రవృత్తీ
నంతాశ్రయ ప్రణయిన స్తనయాకావహంతో
ధన్యా స్తదంగరజసా మలినీభవంతి.

మొగ్గలవంటి పండ్లు కొంచెముగాఁ గనఁబడ, కారణము
లేని చిఱునవ్వుతో, అస్పష్టమైన యక్షరములతో మనో
హరముగా మాటలల్లుచు తొడమీది కెక్కునట్టి ప్రేమ
స్వరూపులైన బిడ్డల యొడలిధూళిచే ధన్యాత్ములైన తలి
దండ్రులే ముఱికి కలవారగుచున్నారు.

పాత్రం నతాపయతి నైవ మలం ప్రసూతే
స్నేహం నసంహరతి నైవ గుణాః క్షిణోతి
ద్రవ్యావసాన సమయే చలతాం నధత్తే
సుపుత్ర ఏవ కులసద్మని కోఽపి దీపః

పాత్రమును (ప్రమిదను, యోగ్యతను) కాల్పుటలేదు. ముఱికిని (పోగను, అపకీర్తిని) వెలివఱుచుటలేదు. స్నేహమును (చమురును ప్రేమను) నాశముచేయుటలేదు. గుణమును (పత్తిని, గుణగౌరవమును) క్షీణింపఁజేయుటలేదు. ద్రవ్యము క్షీణించినపుడు చంచలత్వమును పొందుటలేదు. కావున కులమనెడి గృహమునకు సుపుత్రుఁడే మంచిదీపము.

అను విద్యత్కవుల వాక్యములం దలంచి కుమారిలు చుండు. విద్యావతి కావున నొక్కొక్కపరి

కింతేన జాతు జాతేన మాతుక్యావన హరిణా

ఆరోహతి సయఃస్వస్య వంశస్యాగ్రే ధ్వజోయథా.

వంశమునకు (వెదురునకు, కులమునకు) ధ్వజమువలె నున్నతస్థానము సధిష్ఠింపఁడేని అట్టిపుత్రుఁడు పుట్టిన మాత్రాన ఏమి ప్రయోజనము? తల్లిదేహపుష్టిని హరించువాఁ డగు చున్నాఁడు. అంతే.

కింతయా క్రియతే ధేన్వా యాన సదోగ్ధీ సగర్భిణీ

కోఽర్థః పుత్రేణ జాతేన యో సవిద్యాన్ నధార్మికః.

గోవు గర్భిణియుఁగాక పాలిచ్చునదియుఁగాక గొడ్డు టావైనచోఁ గొని యేమి వినియోగము? అట్లే పుత్రుఁడు

పుట్టియు విద్వాంసుఁడుగాక ధార్మికుఁడుగాక యున్నచో నేమి ప్రయోజనము?

కోటరాంతఃస్థితో వహ్ని స్తరుమేకం దహేత్థా
కుపుత్రస్తు కులేజాతః స్వకులం శాశయత్యహో.

తొట్టలో నేర్పడిన యగ్ని యాచెట్టు నొకదానిని కాల్చుచున్నది. దుష్టుఁడగు కుమారుఁడు తన పుట్టిన కులమునంతటిని నాశము చేయుచున్నాఁడుకదా!

అనియుఁ జింతించుచుండు. తల్లి యనిపించుకొనని తరుణి జన్మము వ్యర్థము. ఆమెను గొఁడాలని లోకులు హేళనము చేయుదురు. శుభకార్యములందు పుత్రవతులకే గౌరవమెక్కువ. తొలిమర్యాద. అని తీరినచింత మునింగి యొకనాఁడు కూర్చుండియున్న సుగుణమణింగాంచి తద్భర్త యామెకు వేఱుచింత లెవ్వియు లేమియు సంతానచింత యొండే సర్వావస్థలయందు సంతపింపఁజేయుచుండుటయు నెఱిగినవాఁడు గావున నయ్యమం జేరంజేరి లాలన వాక్యముల నిట్లనియె.

—: సుధామని సమాధానము :—

సుగుణమణీ! నీవు నిక్కంపు సుగుణమణివని నేనెంతయు లోలోన గర్వించుచుంటి. నీకు సంతానచింత మిక్కిలిగ

నలముకొన్నది. అందులకు వలయు నోములు నోచితివి. తీర్థములు సేవించితివి. తలచిన దేవతలఁ గొలిచితివి. ఆరోగ్యమందు దొసఁగు గలదని యావధములు సేవించితివి. కానరాని వేలుపులకు మీఁదులెత్తి కట్టితివి. చేయఁదగిన కార్యములఁ జేయుచు నేయున్నదానవు. బిడ్డలు గలవారి యిడుమలఁ గాంచియైన విరక్తి నొందకుంటివి. ధృతరాష్ట్రునకు నూఱుగురు కుమారులుండి తలిదండ్రుల నంతమాత్ర ముద్ధరించిరి? భీష్ముఁడు శుకుఁడు హనూమంతుఁడు మున్నగువారు బిడ్డలులేక చెడిరా? చిత్తము స్వాయత్తము చేసికొనవలయుఁగాక పుత్రుల వలనఁ దాముద్ధరింపఁబడుదు మనుమాట వెట్టిమొట్టిమాట. ఏల మీరు సంధ్యావందనము చేయకున్నారు? అది సదాచార లోపముకదా? యని యడిగిన వారి కొక మహామహుఁడేమని యుత్తరమిచ్చె నెఱుఁగుదువా?

మృతా మోహమయా మాతా జాతో బోధమయః సుతః

నూతకద్వయ సంప్రాప్తా కథం సంధ్యా ముపాస్మహే.

మోహమనెడి తల్లి గతించెను. బోధమయుడైన (విజ్ఞాన మనెడి) పుత్రుఁ డుదయించెను. ఇరుతెఱఁగుల నూతకము (జాతాశౌచము, మృతాశౌచము) కలుగఁగా నెట్లు సంధ్య నుపాసెఁతునని వచించిన మహానుభావుని వాక్యము లర్థము చేసికొనుము. మోహచ్ఛేదకమైన విజ్ఞానమే పుత్రుఁడు.

అట్టిపుత్రుఁడే నిన్నుద్ధరించువాఁడు. 'శబ్దేందుశేఖరః పుత్రో
మంజూషా మమకస్యకా' యని నాగోజీభట్టు తన కావ్యములే
నిత్యసంతానమనియె.

సంధ్యావందన భద్రమస్తు భవతే భోన్నాన తుభ్యంనమః
భోదేవాః పితరశ్చ తర్పణవిధౌ వాహంతేమః క్షమ్యతాం
యత్ర క్వాపి నిషీద్య యాదవకులోత్తంసస్య కంసద్విషః
స్మారం స్మార మఘం హరామి తదలం మన్యే కిమన్యేన మే.

ఓ సంధ్యావందనమా! నీకు శుభమగుఁగాక. (పోయి
రమ్ము) ఓ స్నానమా! నీకొక నమస్కారము. (నీవును
దూరముగాఁబొమ్ము) ఓ పితృదేవతలారా! మీకు తర్పణ
విధులు చేయఁజాలను. క్షమింపుఁడు. ఎచ్చటనైన నిశ్చింత
ముగాఁ గూరుచుండి హింసారూపుఁడగు కంసుని సంహరించిన
శ్రీ కృష్ణదేవుని సదాస్మరించుచు నాపాపములను పోఁగొట్టు
కొనుచున్నాను. ఆ శ్రీకృష్ణస్మరణమే పాప నివృత్తికిఁ జాలునని
తలంచుచున్నాను. తక్కినవానిచే నేమి ప్రయోజనము? అని
వాక్రుచ్చిన లీలాశుకుని వాక్యము స్మరించుచుండుము చిత్త
శాంతి నొందుము. చింత చిత్త అనురెంటఁ జింతయే గొప్పది.
చిత్త నిర్జీవమగు శవమునే దహించుచున్నది. చింతయన్ననో
నజీవమైన ప్రాణిని చంపక చావనీయక యావజ్జీవము
దహించుచున్నది. కావున చింతనూనకుము. చింతారోగమును

నిర్మాలింప సర్వేశ్వర ధ్యానమే దివ్యోషధము. అని సుధా
ముఁడు వచించి యిల్లాలి నోదార్చి కార్యభారమూని గృహము
వదలెను. సుగుణమణియు విచారపరురాలు కావున సంతాన
నామక చింతాసాగరమును దైవ చింతనమును తప్పచేదాఁటెను.

ఇట్లు కొంతకాలము నుఖిలీల గృహకృత్యములు
నిర్వర్తించుచుండ నొకనాఁటిరేయి నాలవజామునఁ దనయిష్ట
దైవమగు విశాలాక్షి తన యుత్సంగమునఁ గూరుచున్నయట్లా
గృహిణి కలగనె. తత్ఫలముగ నామెకు నెలదాఁటెను
అంతకే యాపె యానందమునకు మేర లేకపోయెను. నిర్భరా
నంద పారవశ్యముచేఁ దద్వృత్తాంత మాపె భర్తకుఁ దెలిపె.
అతండును లోలోన నానందించి యెట్టి చింతలులేక యీశ్వర
ధ్యాన నిమగ్నవై యుండుము. విశాలాక్షికి నిత్యసేవ
సేయుము. అలత నొందకుము. ఆసపుట్టుఁ గాని అమితముగాఁ
దినకుము. అనందమనస్కవై బీదసాదల నాదరింపుము. దాన
దాసీ జనంబులఁ గసరకుము. నీ కెందును కొఱతలేదు కావునఁ
గోపాసూయాదుల కెడమీయక సదా సంతుష్టవై యుండుము.
అను నిత్యాది పచనంబుల నాయమకు సంప్రీతి గావించి
యతఁడు కార్యభార నిమగ్నుడై పోలములఁ జూడనేగె.

ఆమేటి యిల్లాలును దినదిన మంగళ కార్యాచరణ భార
యై చింతాసూయాదుల మనంబునఁ జేరనీయక యయిదువల

కభీష్టంబు లొనఁగుటయందు బీదల నాదరించుటయందు
 బంధుజనంబుల గౌరవించుటయందు అతిథుల నరసి యిడుట
 యందు తక్కుంగలవేళల గృహకృత్య విచారణమందు
 ననుక్షణము దైవనామచింతనమందు కాలంబు వుచ్చుచు
 గర్భాభివృద్ధికనువగు నాహారనియమాది దోహదక్రియల నాద
 రించుచు దినంబులు కడపుచుండె. దినంబులు నెలలు క్రమముగఁ
 గడచుకొలఁది నాయమ గర్భభారాలసయయ్యును తదీయ
 గేహమున కేతెంచి తన్నుపరామర్శించు బంధువనితలను
 పౌరకాంతామతల్లుల నిరుగుపొరుగు వృద్ధాంగనలఁ దానే
 బహువిధముల సంభావించుచుండెడిది. వలదన్న నూరకుండఁ
 జాలదు. ఊరక సోమరియై కూర్చున్న ననేకాపదల కాలయం
 బగుదుమని యయ్యమ చక్కగ నెఱుంగు. ఇట్లామానినీ
 తిలకమునకు తొమ్మిది నెలలు తొమ్మిది దినంబులవలెఁ గడ
 చనియె. ఆసన్న ప్రసూతయై నడవఁజాలక మెల్లన నడుగిడు
 నిల్లాలింగాంచిన యమ్మేటిగృహస్థ సుధాముఁ డమితానంద
 మందుచు గంభీరహృదయుండు కాపున బయలుబ్బినీక
 యడఁచుకొనుచుండె.

—: పుత్రికా జననము :—

వేదపిదులు ప్రతిదిన మరుదెంచి శుభాక్షత లొనఁగి
 యాశీర్వదించి పోవుచుండిరి. జ్యోతిష్కులు పిలువకున్న
 నరుదెంచి

పుత్రశత్రేయ పితరి కశ్యకశ్రేయ మాతరి

గర్భప్రశ్నేష కథవా దైవజ్ఞో విజయార్థశతః.

అను వాక్యానుసారముగా స్తుతివాక్యములాడుచు
మీయింట లక్ష్మి జనింపనున్నదని యాయమకును చక్రవర్తి
సక్షణ లక్ష్మితుండై కుమారునివంటి కుమారుడు గలుగునని
యతనికి నింపారువాక్యములఁ దెలుపుచు సభీష్టము లంది
పోవుచుండువారు. గడియ గడియకుఁ బురోహితుఁడు వచ్చి
శుభముహూర్తవార్తలలాడుచు ఎండలోనిలిచి నీడను గొలుచుచు
గడియలు తెక్కించుచు స్వగృహమున కేగుట మానె. సమీప
బంధువనితలు నిక్కంపుఁ జెలులు శ్రేమపూర్ణలగు దాసీజనం
బులు సుగుణమణిని పరివేష్టించి శుభవార్తలాడుచు తెప్ప
జేయక కేయింబవల్లు కాచియుండిరి.

ఇట్లుండ నొక శుభదినంబున నుషఃకాలంబున గ్రహ
గతులు లోకోత్తరచరిత్రంబు నావిష్కరించు మంగళకరలగ్నం
బున నాయుత్తమగృహిణి సుగుణమణి ముద్దులు మూటగట్టు
నాఁడుబిడ్డను నీల్లాడె. ఎల్లవారలు సుఖప్రసవమని యానం
దించిరి. ఆరోగ్యవతులకు ప్రసవశ్రమ మధికముగా నుండదని
యనుభవశాలినులైన వృద్ధాంగన లనిరి. ఇంతకాలము లేక
లేక కలిగిన దాఁడుబిడ్డయా? యని కొందఱు అమ్మక్కలాడిరి.
ఏదో యొకటి! దేవుడిచ్చినది! అని మఱికొందఱు మగువలు

నమాఘానమొసఁగిరి. వృద్ధబాంధవ చిరంటికల యాదే
శానుసారము సావికలు పురుటింటి పనులు దిద్దిరి. శిశువును
జలకమార్చి తడియొత్తి పొత్తులనునిచి తల్లిప్రక్కఁ బరుండఁ
బెట్టిరి. ఆత్మగర్భ జనితయగు నిసుఁగుం గాంచిన క్షణముననే
సుగుణమణి తన మునుపటి శ్రమమంతయు మఱచి ప్రాణపతి
తనకూఁతుంఁగాంచి యానందించుటెప్పుడని తలంచెను. ఔను,
అదియు క్తమే. సతీమతల్లుల సర్వశ్రమములు పతులయానంద
ముకొఱకే కదా!

తదనంతరము చేటిక లాశిశువును పుష్పాలంకృతంబై
ముత్తైవు జాలరులచేఁ గాంతులు జాలువాఱు జాఘవా పసిండి
యుయ్యెల యందుంచి లాలి జోల పాడి నిద్రపుచ్చిరి. వచ్చిన
బంధుమిత్రజనంబుల కవ్వారిగఁ జందన పుష్పతాంబూలాది
కములతోడ సువర్ణతారహారములు చెఱి యొకటిగ నొసఁగిరి.
వచ్చిన యెల్లవారు సంతృప్తులైరి. పదిదినంబులు జాతకర్మంబు
శాస్త్రయుక్తంబుగఁ గావింపంబడియె. ఉషఃకాలంబునఁ బుట్టి
నది కావున నీబాలికారత్న ముష యనుపేర నొప్పారునని
కొందఁ జినిరి. శిశువునం దతిమానుష లక్షణంబులు కొన్ని
యున్నకతమ్మునను శ్రీవిశాలాక్షీ కరుణాకటాక్షపీక్షణ ప్రభా
వముచేఁ గలిగిన కారణమ్మునను విశాలాక్షీ యను నామ
ధేయంబు తగియుండునని కొందఱు పెద్దవా రనిరి. ఏపేరు
పెట్టుదము తల్లీ! యని చెలులు కొందఱు కన్నతల్లి నడిగిరి.

ఆయమ యించుకలజ్ఞామిశ్రితమైన మందహాసంబుతో మీ
యిష్టము పెద్దలయాజ్ఞ పతీయనుమతము అని తలవంచెను.
తుదకు విశాలాక్షియని పెద్దలు స్థిరీకరించిరి. మేము ఉషాదేవి
యనియే పిలుతుమని కొందఱు మందయానలు హాశవాదము
చేసిరి. వారివారి యిష్టము వారిది అని కొందఱు చందనగంధు
లు మధ్యస్థ వాక్యములాడిరి. ఇంతయు వినుచున్నతల్లి యా
నందము నేమని వర్ణింపఁగలము? పూర్తిగ నున్ననున్నట్లు
తెలుపఁదగు మాటలు మాయూహ కందలేదు. కావున మా
లేఖనియు నిట ని స్తబ్ధయైనది.

—: కాలికా లీల :—

శిశువుల యమాయిక హాసము తల్లిదండ్రులకే కాక
యెల్లవారలకు నానందజనకము. అది ప్రాపంచికపు టంటుసొం
టు లేని నవ్వు. కావున తదానందము మాటలతోఁ దెలుప
నలవికానిది. బిడ్డలు దేవుని ప్రతిబింబము లనుట యెంతయు సత్య
ము. వారల యవిదిత రోదనము కూడ నానందదాయకమే.
ఏడువని బిడ్డ యారోగ్యముతో నుండలేదని కొందఱు బిడ్డ
తల్లు లందురు. ఉంగుంగయని వారు పలుకుచుండఁ గోకిలల
కూతలకు బాలకులవలె మాటుపలుకు తల్లుల యానందము
మునకు మితిగలదా? తనశిశువు చేయు చేష్టలను చెలులకు
నిరుగు పొరుగు లమ్మలక్కలకుఁ దెలుపునప్పటి జననీ

మోదంబునకు మేర తెలుప శక్యమా? తనచంకనుండి తండ్రి
 చేతులఁ బడవలయునని చేతులు చాఁచఁగా ఇదిగో! మీ కు
 మారిని మీరెత్తు కొనవలయునఁట! పదినెలలుమోసిన మేము
 పనికిరామఁట! అని తేరమాటల మేలములాడుచు భర్త
 కరంబులఁ బెట్టునప్పటి యామోద ఋంతింత యన వశమా?
 బోరగిలఁబడు నప్పుడొక క్రొత్తసంతసము. దోఁగాడఁ బూను
 నపు డొకవిత యానందము. తల్లి వీఁపు నానుకొని నిలువఁ
 బడినపుడును తల్లివేళ్లుపట్టుకొని తప్పుటడుగు లిడునపుడును
 కుంకిబండివలె నీవలాసల కొఱగుచు పడచునపుడును గలుగు
 ప్రేమానందంబులు కొఁఁది యిడరానిది. నాలుక యించించుక
 స్వాధీనమగుచో అత్తత్త యనగా అమ్మమ్మ యనక అత్తత్త
 యనియెఁగదా యని పొందు షరమానంద మంతు లేనిది.
 వీలయన అమ్మమ్మయన నమ్మకు అవ్వకు నల్పాయువఁట!
 అత్తత్తయన నత్తమడిసినఁ గోడలికి ముఖసంసారమగునఁట!
 కాన ఆనందదాయకమని కొందఱ యాశయము. ఎవ్వరి
 పేరు మొదట నుడివిన వారు మరణింతు రనుమాట విశ్వస
 నీయముకాదు. ఎట్లన, కవుడు కుసీదము లేని శిశువుల మాన
 నములు మనవలెఁ గళంక సహితములు కావు. వారికి ప్రపంచ
 మంతయు నానందమయము. ఎవ్వారి చెడుగు గోతుటకును
 చారికిఁ గోరికలు, తదంతరాయమునఁ గలుగుమనోవికారములు
 (పాలకేళ్ళుటదక్క) లేవు. అట్టి నిష్కల్మషుల వాక్కులు

శాపప్రాయము లెట్లగును? వారి కెవ్వరి చెడుగు గోర నేమి
 హేతువున్నది? అది యశుభసూచక మందురా? అట్లునుట
 కేమికారణము? † పోచిళ్లు చేసిన వారెవరు? నాలుకకా
 శబ్దమే సులభముగా నుచ్చరింపఁదగియున్నది కావున శిశువు
 లాశబ్దమునే యుచ్చరింతురు. అంతియకాని తక్కిన యూహ
 ము లపోహములు. వచ్చీరాని తొక్కుపలుకులతోఁ దన
 యుద్దేశములను తెలుపఁబూనినపుడు భావము తమకు
 విస్పష్టముగాకున్నను పరమానందమునొందని మాతాపితరులు
 లోకమున నుందురా? వారి మాట లర్థము కాలేదని మఱి
 మఱి యడుగుచోవారు వినుగొంది పో అమ్మా! యనుచోఁ
 బట్టరాని యామోదమున వారి యెత్తి బిగ్గఁగాఁగిలించుకొనని
 జనను లుందురా? అట్లేవ రే నుండిరిపో వారిని మానవజాతిలోఁ
 బరిగణింపరాదు.

39/11.51331
 SRI

సీ॥ అనియత రుచిత స్మితాతి ముగ్ధంబగు

సుతు హేమగాంచని సుఖమదేల ? 0=72

బాలకాంగ వివక్త పాంసురేఖాలంకృ

తము గాక యుండు నాతనువడేల ?

A C C 13988

† శకునముచూచుటకై యేదేనొక యింటికడకేగి అక్షరలు
 నీళ్లాయింటిపైఁ జల్లి పొంచుండి యా యింటివారిమాటలువిని శుభాశుభ
 ములు నిశ్చయించుట పోచిళ్లనబఁడును.

సుత బాల భాషితామృతధారఁగ్రోలని
 కర్ణ రంధ్రమ్ముల కలిమియేల ?
 కిలకిలమని నవ్వి కేళిమై బైబడు
 సుతుఁ గొంగిలింపని బ్రతుకజేల ?

తల్లి కుచదుగ్ధమానువోఁ దన్నుపిల్వ
 నలిరి క్రేఁగంటిచూపుల నానగొల్పు
 నాత్మజుని ముద్దులాడని యట్టివాఁడు
 పనుభవై బుట్టియును లేనియట్టివాఁడు.

అనిన యనుభవ సిద్ధహస్తుఁడైన మహాకవివాక్యములు
 సంపూర్ణ సత్యములు కావా ?

విశాలాక్షి దేవి యనుగ్రహంబునఁ గలిగిన యా విశా
 లాక్షి బాల్యలీల లాజననీజనకుల నతివేలంబైన యానందజలధి
 లహరీ డోలికల నోలలాడించుచుండఁ గ్రమక్రమముగా దిన
 ములు నెలలు క్షణములుగాఁ గడచుచుండె. ఆ బాలిక వచ్చియు
 రాని తొక్కుపలుకులు పలుకుచుండుట తలితండ్రులకేకాదు;
 ఇరుగుపొరుగువారికెల్ల నానంద సంధాయకముగానుండె. ఇటు
 నటు తప్పుటడుగులిడ నేర్చినపుడె విస్ఫుటంబుగ నొడువనేర్చె.
 తోడిబాలికలతోఁగూడి యాడనేర్చినపుడె పరమేశ్వరలీలలు
 భక్తితోఁ బాడనేర్చె. బొమ్మరిండ్లుగట్టి క్రీడించుతటియె
 గృహమర్యాదలనేర్చె. బొమ్మలపెండ్లిండ్లు నేయుతటి బంధు

సంబంధములు సంతనగ నెఱింగె, గుజ్జనగూళ్లు నేయు తరు
 చాంబునన యతిథి సంతర్పణంబు నేర్చె. మందిరోద్యానంబులఁ
 గ్రీడించు నదనున సకలప్రాణులయెడ సదయత నేర్చె. బంగ
 రుటుయ్యాలలఁజెలరేగి యూఁగునాఁడె జననమరణ ప్రవాహ
 మందలి సుఖదుఃఖచక్రంబు దెలిసి తరింపనేర్చె. ఒంతులాడ
 నేర్చినతఱి వినయావినయ ఫలితంబులఁ జక్క నెఱింగె.
 శారికా కీరంబులకుఁ జదువుచెప్పు నమయంబున నిహపర
 సంబంధంబులఁ గరతలామలకంబుగ నెఱింగె. మదమరాశంబు
 లకు మందగతులనేర్పునవుడె ప్రపంచగతుల నాకళించె.
 నెమ్ములకు నాట్యంబు కలుపుతఱినె జగన్నాటకలక్షణంబు
 లవలీల నవగాహించె. పరిపక్వజన్మ గావున ఋణసంబంధ
 వస్తువులు తమంతవచ్చి చేరుకరణి సకలవిద్య లామె నాశ్ర
 యించి ధన్యతనొందఁ గాఁబోలు కోరకయే వచ్చిచేరి సము
 చిత స్థానంబు నొందితిమని పరితుష్టి పరిపుష్టి నొందినవి.
 ఏడెనిమిది యేండ్ల యీడునకే యాబాలారత్నంబు సకల
 కలల నేర్చినవారి కరణి మాటలాడుచుండ విన్నవారీ కన్నెక
 విశాలాత్మ్యనుగ్రహజన్మయనియు విశాలాక్షియే యనియు నపర
 సరస్వతీయనియు ముద్దులమూట యనియు పలుకులచిలుక
 యనియు పరమేష్ఠి పరిపూర్ణ పాండిత్య ద్యోతక శిల్పమనియుఁ
 బరిపరివిధములఁ దనివితీర వాకొనుచుండువారు.

పేరునకు గురుండు కావలసియుండ రామకృష్ణులు

సాందీపని యొద్దఁజేరి యటువది నాలుగు దినములలో నటు
వదినాలుగు విద్యలు వినికీమాత్రన నేర్చిన విధమున విశా
లాక్షియు నాతేసి నెల లొక్కొక్క గురువునొద్దగా పదుగురు
గురువులకడ సకల కలల వినినేర్చె. వచ్చినగురువర్యు లబ్బురపడి
యనూయగొనక యీయమ భారతి యవతారమని శ్లాఘిం
చుచుఁ దమనేర్చినవిద్య లొప్పగించి తలిదండ్రులకడఁ దగు
కానుకలఁ గొనిపోవుచుండిరి. ఒక్కరేని యెక్కువకాలము
నిలిచి యధ్యాపకులైన వారు లేరు. బాలేందు లేఖవలె
నాబాలికారత్నము క్రమాభివృద్ధి విద్యయందేకాక ప్రవర్తన
మందును కాంచుచుండ నట్లే యీయమ కాయమున యశావ
నాంకూరములును పొడచూపినవి.

—: వివాహ యత్నము :—

మేను దినదిన మొకవన్నె గాంచుచుండె. అంగములు
దిద్దితీర్చిన చిత్రములకరణి నయనానంద కరంబులయ్యె. బాల్య
మున నెంత యెడ్డామడ్డిగ నున్నవారయ్యును తరుణిమ తటి
పోట్టకట్ట పైరువలె మనోజ్ఞలైయొప్పుట లోకసామాన్యమై
యుండ జన్మముతోడ నందగత్తియయైన బాలిక యశావనో
దయకాలంబునఁ జిత్తజుని చిలుకవలె మనోహరిణియై యొప్పుట
యబ్బురంబు కాదుకదా! ఆతరుణి తరుణిమ నొందుడు మన
యింటికిఁ గోడలుగాఁ దెచ్చుకొందమని యువ్విఘ్నారుచుండిన

బందుగు లొక్కరొక్కరుగా ధాడగిన మర్యాదలతో వచ్చి
రెండు మూడు పూటలు విందుగుడిచి కన్యక మేని సారు
తీరు నడవడి నొడువుల యొప్పిదంబును పరామర్శించి యీ
యమ మానవ మాత్రగాఁ దోచదు. కారణజన్మగాఁ గానం
బడుచున్నది. మనము కోరియు నబ్బునదికాదు. వృథా విచార
ప్రచారము లేలయని పెండిలిమాట ప్రస్తావింపకయే వచ్చిన
త్రోవన మరలిపోవుచుండిరి. ఇట్లొక్క యేడు కడచె. తల్లి
చింత కొంతకొంతగ వృద్ధి కాఁజొచ్చె. భర్తను హెచ్చరించె.
అతండును

జాతేతి కన్యా మహతీహి చింతా
కన్మైప్రదేయేతి మహా వితర్కః
దత్తా సుఖం యాస్యతివా నజేతి
కన్యా పితృత్వం ఖలు నామ కష్టం.

పుట్టిననాఁడే పుత్రిక పుట్టినేయని చింత. ఎవని కిత్తునని
నాఁటినుండి విడువనిచింత. ఇచ్చితిమిపో సుఖించునో! కష్టించు
నో! కష్టించెనేని యది తీఱనివ్యాధి యగును. అక్కటా! కన్య
కు తండ్రియగుట కష్టములలో కష్టముకదా! యను పెద్దలు వచ
నమునకు గుటియై లోలోనఁ జింతించుచు కులము రూపువిద్యనడ
వడి అంతస్తు కలవానిన కదా వెదకవలయు? మన కులమున
నొకరిద్దఱుతక్క మెచ్చఁదగిన యుచ్చస్థితికి వచ్చినవారు లేరు.

తక్కినవారికి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి యుద్ధరింతమన్న వారిని పూర్వవాసన విడువక బాధించుచుండుటచే విద్యయందు నాగ రకతయందు నాసగౌనక కులాచారమైన కూలి మనకున్నది కదా యని విద్య మావంశమునకే యచ్చుదలకాదని చదివి రాజ సభల కెక్కవలయునా? యని పలువిధములఁ దమ మోఱకుఁ దనమును వెల్లడించుచున్నారే కాని సాయపడు వారున్నను అభివృద్ధి గాంతమని యుత్సాహముతో వచ్చు వారే కఱవైరే! ఇదియే యిట్లుండఁ గులమును త్రోసిరాజని సాహసంతమా యన్న నడి యడరి పెక్కుచిక్కుల కిక్కయగు నట్లున్నది. ఏమిచేయుదునని యతండు పెను చింతాజలధి మునిం గినతటి నొక్కనాఁడు చంద్రచూడుండను తన యాప్తమిత్రుం డేతెంచి సుహృద్విచార కారణ మారసి యిట్లనియె.

—: కుల గోత్ర చర్చ :—

మిత్రమా! విద్యావంతుఁడవు వివేకివియు నైన నీవును కులము కులమని విచారించుచుండుటచూడ నాకుఁ జాల వింత యై జాలిగొలుపుచున్నది. మన మనుకొనుచున్న కులములు దైవనిర్మితములా? ఈగోత్రములును వంశపరంపరాగతములే యని విశ్వసించుచుంటివా? దేవుని దృష్టిలో నమస్త ప్రాణు లును తన సంతానమే యనియుడునా! తారతమ్యబుద్ధి యుండునా? ఉన్నచో నతఁడు సర్వసముఁడగు జగత్పిత యనిపించు కొనునా?

ఇక గోత్రచర్చకుఁ గడంగిన నవ్వుల చేటగునని జంకు చున్నాను. ఋషిగోత్రములు చెప్పుకొనుట గౌరవప్రదముగాఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు గాని యది తమ న్యూనతను నెల్ల డించుకొనుటయే యని నామతము. ఎట్లన, పెక్కండ్రు సామాన్యమానవుల గోత్రముల వింటిమేని మానవ నామమా త్రుఁడగు మూర్ఖశిఖామణి కేని నవ్వు జనింపకమానదు. పిల్లి గోత్రము తేల్లగోత్రము బల్లిగోత్రము విస్తరాకుల గోత్రము మత్తాకులగోత్రము తోల్లగోత్రము రోకండ్ల గోత్రము మేకల గోత్రము పొట్టేల్లగోత్రము ఎలుకలగోత్రము చిలుకలగోత్రము తెప్పలగోత్రము ఇట్లెన్నని చెప్పుదును? ఇంచుక విచారమతి గలవాఁడిట్టి వర్తములే యనఁగలఁడా? కడకు గోత్రము లెట్లు వచ్చెనా యని యారయుదుమేని యవి కార్యానుకూలముగాఁ గల్పింపఁబడినవని తేలును. చూడుము జనక దశరథుల వంశము లిద్వారునుండి చీలినవి. సీతకు రాముఁడేమి కావలయునని వుట్టిన నానుడి వ్యర్థమైనది కాదు. వియ్యంకులగు ద్రోణుఁడు కృపుఁడు ఉతథ్యుని వంశము వారుకారా? పాండవ వంశక ర్త యగు పూరువు శ్రీకృష్ణుని వంశక ర్త యగు యదువు యయాతి పుత్రులేకదా! వసుదేవుఁడును కంసుఁడును అంధకుని వంశము వారు. అంధకుని తండ్రియగు సాత్వతునుండి చీలినవి కృష్ణ న్నతాజితుల వంశములు. హైజతలకు వెవ్వేఱుగోత్రము లుండుటఁ జూడనవిప్రాస్తావిక కల్పితములనియెల్ల వారికిని తెల్లమగుఁగదా!

కింగోత్రం కిముజీవనం కిముధనం కాజన్మభూః కింభయః
 కించారిత్ర్య మముష్య కేసహచరాః కే వంశజాః ప్రాక్తనాః
 కామాతా జనకః శివస్య కఇతి ప్రహ్వేణ పృథ్వీభృత
 పృష్టాః సస్మిత నమ్ర మూక వదనాః సప్తర్షయః పాంతు వః'

గోత్రమేది? జీవనమెట్టిది? ఎంత ఆస్తి? అతని యూరేది?
 వయస్సెంత? నడవడి యెట్టిది? అతని తోడివారెవరు? అతని
 పూర్వులేవంశమువారు? అతని తల్లిదండ్రులెవరు? అని హిమ
 వంతుడు ప్రశ్నింపగా శివునకై పడుచు నడుగవచ్చిన
 సప్తర్షులు నిరుత్తురులైరని నీవు వినవా?

ఇక గోత్రమననేమి యని విచారితము. కొండ,
 అడవి, వంశము, క్షేత్రము మొదలగు పెక్కర్థములు దాని
 కేర్పడియున్నవి. ఒకపదమునకు పెక్కర్థము లొకేపరి పుట్టవు.
 నమయోచితముగా పదముల కర్థములు కల్పింపబడును,
 పూర్వులచే నట్లు కల్పింపబడినవి నానార్థములని పేరొందె.
 తరువాతి వారిచే గల్పింపబడినవి జాతీయములయ్యె,
 ఇప్పటివా రట్లుకల్పింపరాదని కొందఱ మూర్ఖవాదము,
 అది వ్యవహారమున నడుసునఁబాతిన కంబమువలె నిలువ
 లేకున్నది. పూర్వజను లిప్పటివారివలె స్థిరనివాసము
 లేర్పఱచుకొనక కొండలలో గుహలలో పెనుతాళ్లక్రింద చెట్ల
 క్రింద వసించుచుండిరి. తరువాతివారు పర్ణశాల లేర్పఱచు

కొనిరి. వారు నివసించుచోట వర్షములేకుండిన నాచోటువిడిచి మఱొకచోటికి (వానపడినస్థలమునకు) తమ కుటుంబములతో వలస తీయుచుండిరి. అట్టికాలమునఁ బుట్టినదే 'ఉత్తరకార్తై జూచి ఎత్తరాగంప' అనుసామెత. తరువాత జనులు రానురాను కష్ట నివారణోపాయముల నాలోచించుచు నిష్పత్తిస్థితికి రాఁ జాలిరి. ఆ పూర్వపువారు తమ యునికిపట్టుల వదలి వేలు చోటుల కేగునపు డచ్చటివార లిప్పటివారివలె మీరే యూరివారని యడుగ వలనులేక ఏకొండవారని యడుగు చుండిరి. కొండల కా కాలమున పేరులు పెట్టవలసివచ్చెను. ఏమని పెట్టుదురు? అచ్చట వసించుచున్నవారిలో మేటియగు వానిపేర నాకొండను వ్యవహరింపసాగిరి. అట్లేర్పడినవే విశ్వామిత్ర వసిష్ఠ వామదేవాది గోత్రములు. ఇప్పుడును పెద్దలపేరులతోఁ బిలువఁబడు కొండలు నదులు గ్రామములు పల్లెలు పట్టనములీ విషయమును దృఢపఱచుచున్నవి. ఇప్ప టికే యొక్కవ వచించితి. నడుమఁ బుట్టినయవి నడుమంతర ముననే నశింపఁగలవు. సంస్కరణములకు విద్యానంతులు ధీరులుగాక మఱెవ్వరు ముందంజవైచువారు? 'పెద్దవారలట్ల పిన్నవారు 'యథారాజా తథాప్రజా' యను వాక్యములు నేటివికావు.

వృత్తులంబట్టి కులము లేర్పడినవా? కులములంబట్టి వృత్తు లేర్పడినవా? యన్నవిషయము ముఖ్యచర్చనీయము.

కులముల పేరులంబట్టి చూచినచో నయ్యవి వృత్తులంబట్టి
 వచ్చినవని రూఢియగుచున్నవి. కులములంబట్టి వృత్తులేర్పడిన
 వన్నచో మొదలఁ గులము లెట్లేర్పడినవని తెలిసికొనఁదగును.
 సృష్ట్యాదినే భగవంతుఁ డిన్నిజాతులఁ గల్పించెననుట విశ్వస
 నీయముకాదు. అట్లేయెయండినచో నొకరివృత్తు లొకరి కలవు
 పడక యుండవలయు. అట్లులేదు, చర్మకారవృత్తి నిప్పు డన్ని
 జాతులవారును చేయుచున్నారు. అట్లే దారు స్వర్ణకార వృత్తు
 లును, అన్నివృత్తులందఱును చేయఁదగుదురు. ఇఁక ఇచ్చి
 వుచ్చుకొను వివాహాది సంబంధములు పరికించిచూడ నొక్కొక్క
 వృత్తి వారు తమలోఁదాము కావించుకొనుట యుత్తమ
 పద్ధతియని యనుభవ పూర్వకముగా నేర్పడుచున్నది.
 ఎట్లన, నొకవృత్తిచేయు వానిసంతానము పిన్ననాఁటినుండి
 యావృత్తియం దలవాటు పడుచుండును. తక్కినవృత్తు లంత
 సులభముగా నలవడ వీలులేదు. కావున నాయావృత్తులవా
 రాయావృత్తులవారితోనే బంధుత్వము నెఱపుట చాల మేలు.
 వారి సంతానమున కా వృత్తి సుకరముగా లభ్యమగుచుండ
 నందు చాకచక్యమేర్పడి నూత్నవస్తుసృష్టికి దారితీయుచుం
 డును. అందుచే నట్టి సంబంధ ముత్తమమంటిమి. అట్లుగాక
 కమసలియింటిపడుచును కుమ్మరి కట్టుకొన్నచో చిన్ననాఁటి
 నుండి వాడుక పడియున్న వృత్తికి దోహదములేక యాటంకము
 లేర్పడి తఱుఁగుదల యారంభమగును. అట్లగుటంబట్టి కులా

చారవిధులు తప్పనిసరియైనవి కాని యవన్నియు దేవుని తలఁ
కుఁ జుట్టరాదు. నూత్నవస్తుసృష్టికి సంకరమే ముఖ్యాచరణ
మని వస్తుపరిశోధక నిపుణులు నిర్ధారణచేయుచున్నారు. నడుమ
వచ్చిన యవాంతరభేదములు నడుమన యంతరింపక తప్పవని
పరిణామవాదు లనుచున్నారు. కావున పరిణామవాదము నను
సరించి సంస్కర్తగా ముందంజవైవ దృఢనిశ్చయఁడ నగుచు
వేని యనుము. చక్రవర్తి కుమారుఁడు నీయల్లుఁడు కాఁగలఁడు.
మఱి చెప్పవచ్చిన నీయనుంగుతనయ కలవాసన యెఱుఁగక
రాజాంతఃపురకన్యకగాఁ బెరిఁగి యట్టివిద్యలే నేర్చి యట్టియల
వాటులనే యనుసరించుచు వచ్చినది. కాన న్వకులాచార
పరుఁడగు వాని కిత్తువేని యాదాంపత్య మిరుజితయై కోడెను
దున్నను కాఁడిఁ గట్టినట్లుండును. దున్న నీడకీడ్వఁ గోడె జూడ
కీడ్వ నడుమఁదగులువడిన బండివలెనుండును అట్టివారి సంసార
యాత్ర! నీ కుమారి సుఖింపఁదలంతువేని మీకులవృత్తి నాచ
రించువారి కీయకుము. ఆమె జీవితమును చింతాదేవతకు బలి
యీయకుము.

అని యిట్లు దీర్ఘోపన్యాసము గావించిన మిత్రుని వచ
నముల కత్యంతము తృప్తివహించి సుధాముఁ డిట్లనియె.
సుహృద్వ్రతంసమా! నీవచనము లవశ్యాదరణీయములు. నీ
మార్గ మత్యంతశ్లాఘాపాత్రము. 'ఇట్టిపట్టులఁ దఱుచుగా నింటి
వారు భార్యలే నేత్రములుగాఁగ వఱలువారు' అనుపెద్దల

వాక్యము వినవే? యనుటయుఁ జంద్రచూడుండిట్లను. నీయిల్లా
లుత్తమసాధ్యి. నీతలంపులకుఁ బ్రతికూలంబుగా నడవఁ
దలంపదు. అయినఁ బ్రశ్నించియే సమాధానపడుము. తేపు
తేపకడ వత్తునని యతండు కార్యార్థియై యెందేనిచనియె.
చింతాకుల చిత్తుండైన నుధాముఁడు తనయున్న చావడిగదికి
కులకాంతను రప్పించి తనకును మిత్రునకును జరిగిన సంభాషణ
మాద్యంతము వినిచి యిందు నీయుద్దేశమెట్లుండునో తెలియ
వలతు ననియె. ఆయమ చాలపేపు మానధారిణియై యుండి
యావల నిట్లనియె.

కనవున్న గాఁటిలోఁ బసిని గట్టుమని పెద్దలందురు.
విశ్వేశ్వరుఁ డిచ్చిన యింతోఅంతో మనబిడ్డకుఁ జాల్మును.
కాన ఆస్తికలవాఁడే కావలయునను నవసరములేదు. విద్యకు
నీతిప్రవర్తనమునకు సంబంధము చాలవలకులేదని యశు
భవజ్ఞులు పెక్కుదాహరణములతో వచింతురు. విద్య
యుండియు నీతిరహిత ప్రవర్తనము గర్హ్యము. అవిద్యా
వంతుని నీతియు సభలఁబ్రబలి ప్రకాశింపదు. ఈరెండు నవినా
భావ సంబంధముతో నుండందగు. ఏది యెంతయుండినను
రూపముఁగోరుట కన్యలకు సహజము. 'ధన్యు' లోకమనోభి
రాముఁ గులవిద్యా రూప తాడుణ్య సౌజన్య శ్రీ బల దాస
శౌర్య కరుణా సంశోభితున్ నిన్ను నే కన్యల్లోరరు? అని
కుక్కిణీదేవి వచించినది. మీకుఁ దెలియని యంశంబులే నేమేని

చెప్పగలదని తలచితిరా? అడుగవలసిన లోకధర్మముంబట్టి
 యడిగితి రంతియకాక మీకిదియగు నిదికాదని దిద్దవలంతినే?
 ఇంతకుం గుమారి యుద్దేశమెఱుంగుటయు సముచితంబని
 నాకుందోచుచున్నది. పిలిచి యొక్కమాట యడుగుడు.
 అన్నింట ముఖ్య మనుకూలం దాంపత్యము కుదుర్చుటకదా?
 అనుటయు సుధాముఁ డయ్యవసరంబున నొక్కపరిచారికం
 బిలిచి పుత్రికం బిలుమనియె. ఆయమయు వెంటనే తోడితేర
 వచ్చినకుమారిని తండ్రి చేరఁజేరి పజ్జఁగూరుచుండఁ బెట్టుకొని
 'తల్లీ! నీవిషయమే యిట నాలోచించుచుంటిమి. నీకు వివాహ
 యోగ్యమగు వయసు వచ్చినది. తల్లిదండ్రులు కుమార్తెకుఁ
 దగిన వరుని కూర్చుట లోకధర్మమైయున్నది. ఇట్టియెడ నీ
 యుద్దేశ మెద్దియే నున్ననెఱుంగుట మాయవశ్యకర్తవ్యమై
 యున్నది. అనవుడు కస్యకామణి చిఱుసిగ్గున నించుక తల
 వాంచి చేనున్న లీలాకందుకంబు నిటునటులాడించుచు నల్లన
 నిట్లనియె.

నాయనా! మీయిష్టంబున కెదురాడరా దనుటకంటె వేఱొం
 డు తలంపు నాయెడందలేదు. నామేలు కోరుకంటె నితర చింత
 నంబు మీకులేనికతంబున స్వసుఖచింత కవసరమేమియున్నది?
 బాలికను. లోకజ్ఞానహీనను. అట్టి నన్నడుగనేల? అని లేచి
 యట నిలువక వెడల యత్నించునంత నొక సేపకుఁ డరుగుదెంచి

—: వ్యాసుని రాక :—

వినయసంభ్రమంబులు తోఁప నొదుఁగుచు నిలిచి దేవరా !
 వ్యాసమహర్షులవారు వాకిట నిలిచి తమరాకను తెలుపఁగోరిరి.
 సెలవే? యన, వెంటనే వారిని లోనికిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని
 పంపుచు సుధాముఁడును లేచి యెదురేగెను. వచ్చినవారు
 వ్యాసభగవానులు ! ఏమివంత ! ఏమి మాభాగ్యము ! మాజన్మ
 ములే నఫలములైనవి. అని సాష్టాంగ నమస్కారము గావించి
 పాణిగృహీతి తెచ్చిన పరిశుద్ధజలంబుల నతనిపాదంబులు గడిగి
 శిరంబునఁ జల్లుకొని యతని మెల్లన లోనికిఁ దోడితెచ్చి
 యుచితాసనంబునఁ గూరుచుండఁజేసి జ్ఞేమవార్తలాడి యిల్లా
 లిని కూతును నమస్కరింపఁజేసె. స్థిరసుమంగలి వగుమని
 యాసాధ్వీతిలకము నాశీర్వదించి కుమారింగని యన్యదుర్లభుఁ
 డైన పతియనుగ్రహ మచిరకాలంబున నొందఁగలవని హస్తం
 బు శీర్షంబుపైనుంచె. ఆతిథ్యమై యెల్లవారు కుడిచికూర్పున్న
 మీఁద సుధాముఁడు పారాశర్యుంగాంచి తపోధనాగ్రగణ్యా!
 నియతాహారులై నియతవ్రతులై నిత్యతృప్తులై లోకసంగంబు
 మాసి యేకాంతవాసులై యాత్మారామ సందర్శనానంద
 కందళిత హృదయులై యుండు మీబోంట్ల కన్యలతో నిను
 మంతయేని కార్యంబు గలుగదు. అట్టివా రిట్లేతంచుట మము
 బోఁటి పతితుల నుద్ధరింపందక్క నన్యంబు కతంబు కలదే?
 ఏదేని మావలనఁ గాదగు కార్యంబు గలిగెనేని మాజన్మం

బులు ధన్యతమంబులు కావే? వినఁదగు నాజ్ఞ కలదేని యాన
తియిందు. అని విజ్ఞాపింప సాత్యవతేయుండు చిఱునగవు మొగ
మున నిసుమంత కానంబడ నిట్లనియె.

సుగుణధామా! సుధామా! కాగ్యంబులేక మావంటివా
రేలవత్తురు? ఈలోకంబు పరస్పర విభేదకారణంబున ననూయా
గ్రస్తంబై యున్నయది. జాతిమత ద్వేషంబులీ జగంబును వీడి
పోవనంతకాలంబు సుఖంబునకుఁ దావలంబెక్కడిది? పెద్దచేప
లు పిన్నచేపల మ్రింగుమాడ్కి బలవంతులు బలహీనుల లొం
గఁదీసికొని బానిసపనులు చేయించుకొనుచు వారిని తలయెత్త
నీయకున్నంతవఱకుఁ బ్రపంచశాంతి కలలోనివార్త. కడువునఁ
బెనుమంట లెగయుచుండ హృదయమున శాంతి యెట్లు నిలువఁ
గలదు? మునివృత్తి సుఖజీవనోపాయంబని సోమరులు కొంద
ఱు నిశ్చయించుకొన్నపిదప నిక్కంపు మునులకు గౌరవమెక్క
డిది? ఆసోమరిపోతులంగాంచిన యఱగొఱ మునులకు నాన
యధికమై యాత్మారామునపైనుండిన చిత్తము ఆస్తిపాస్తుల
పైకి మరలినది. అట్లయ్యు మీవంటి కొంద యుదారాశయుల
యాధారమున సత్యధర్మములు విజ్ఞానుల మర్యాదలు లోక
మున నిలిచి నారాయణున కవతారశ్రమము తగ్గించుచున్నవి.

అనుడు సుధాముఁ డించుక యనిష్టము సూచించుచు
స్వామీ! అంతటిస్తుతి కనర్హుఁడ. అట్టి ప్రాస్తావికస్తుతు లవ్వ

లికినెట్టి వచ్చినకార్య మాదేశింపుడు. శక్తివంచనసేయక నెఱవేర్చ సంసిద్ధుడ నన నప్పలుకాధారముగఁ గొని పరాశర పుత్రుఁ డిట్లను. ఏను నిన్నొక విద్యనర్థించి శిష్యత్వము సేయ వచ్చితి నన్నతోడన యలికిపడి యతఁడు మహానుభావా! మీరు నాకు శిష్యులగుటయా? ఏమి నేర్చుటకు? అర్థశాస్త్ర మా? మాకులవిద్యయా? మీపలుకులు వింతగలిగించుచున్నవి. సముద్రము పిల్లకాలువ నాశ్రయించి యేమి గడింపఁగలదు? అనిన నమ్ముని, శౌండకుల మండనా? కలదు కలదు. పిల్లకాలువలు చేరియే సముద్ర మగుట. మీబోఁటి పెక్కండ్ర యొద్ద పెక్కువిద్యలు గడించికదా కొలఁదిపాటి గ్రంథ రచనకు వలఁతినని పేరొందుట! అనన్యసాధ్యంబగు విద్య యొక్కండు మీయొద్దఁగలదు. మీరు కోరినంతనే యనుకూలముగఁ దాటి యాతఁడెట్లు వంగుచున్నవి. వేదములెంత వల్లించినను అఱువది నాలుగుకళల నాకళించి యవఘళించినను మీ విద్య మిమ్మాశ్రయించి కాక వేఱు విధమున లభించునది కాదు. కాన మిమ్మర్థింప వచ్చియున్నాఁడ నన సుధాముఁ డదియా కార్యంబని శిరంబు పంకించి యొక్కపద్ధతికి మీరీయకొంటి రేని దాని నుపదేశింప మా కభ్యంతరాయము లేదనుటయు వ్యాసుండయ్యది యాదేశింతురుగాక యనియె. మీరు మాయెడ గురుభావంబు ప్రకటింపకుందు మని మాటయిత్తురేని మావిద్య నేర్పుదునని గృహస్థ శిరోమణి తెలుప నట్లేయని సన్నాసి

యియ్యకొనియె. అంత నమ్మార్గ మతఁ డుపదేశించి దారిసాగ నంపి మరలుతఱి వ్యాసుఁడు వినయముచూప యత్నించు చున్నంత వలదని యతండు మరలి న్యగృహంబుచేరె.

తదనంతరము కొంతనేపటికిఁ గొందఱు పనివాఁడు పఱతెంచి బుద్ధిబుద్ధి దేవరా! కల్లుగీతకు చెట్లు వంగకున్నవి. దేవరయాన యన్నను ప్రయోజనము లేదయ్యె నన నతండు వింతపడి కారణమారయఁ జాలక చాలనేపుయోచించి యేమి యుఁదోచక మీరేగి నేటి తక్కుంగల పనుల నెఱవేర్చు చుం డుఁడు. ఇంతలో కత మూహించి విఘ్నంబునకుఁ బ్రతిక్రియ గా వింతమని వారినంపి లోనికేగి యిల్లాలితో నవ్వింత వృత్తాంత మెఱిగించునంత నయ్యమ వింతపడక నాథా! మీరింకను కారణ మారయఁ జాలకున్నారా? వచ్చిన యతిధివలననే యింత జరిగె. అతనికి మనవిద్య నుపదేశింపరాదని యడ్డుపడ యత్నించు మీకు నిరోధము కలిగింపరాదని యూరకుండి యా దోసమున నేనుకొంత పాలు గొంటిని. నేఁదలఁచినట్లే యయ్యె. మీఱిన దానికై చింతించి ఫలములేదు. మీ రిప్పుడే త్వరపడి పాదచారులై వడివడింజని యమ్మునింగాంచి యాతండు మిమ్ము చూడకమున్నే మునివరా! వందనములని నమస్కరించి యాపైఁ బలుకరింపక మరలిరండు. మనకార్యము సిద్ధించునని యమ్మహా సాధ్వియన నాతండును ముందు వెనుక లాలోచింపక చెచ్చెర నమ్మునిని సాగనంపిన దారింబడి నడచె.

సుధాముఁడు వెంబడించి వచ్చుచున్నాఁడని వ్యాసుఁడు
 తనవిశ్వేషజ్ఞతచే గ్రహించి యుపాయ మూహించి దారిదరినున్న
 మట్టియూడల మాటున మణిఁగి నిలుచుండెను. కొంతవడికి
 సుధాముఁ డమ్మార్గమున వచ్చువాఁడు సాత్యవతేయుం గానక
 మఱింత వడిగా ముందునకు నడచుచుండె. తనకు సూటిగా
 వచ్చినతఱి పాగాశర్యుండు 'గురువర్యా! మీశిష్యుండు భవ
 త్కృపాలబ్ధ విద్యుం డిదె మీపదముల కతిభక్తి నమస్కరించు
 చున్నాఁ' డని సుధాముని పాదద్వయముపై వ్రాలె. అతఁ
 డేదియుఁ జేయునదిలేక యప్పటికిఁదగిన వాక్యంబులాడుచు 'నీవు
 గురుద్రోహివి. నాకు వందనముచేయరాదని తెలిపియుండియు
 వంచన బుద్ధిచే దాని మీఱితివి. ఇయ్యది నీస్వయం కృతాపరాధ
 మని నేఁదలంపను. కనుఁడు శుక్రునొద్దకువలె వచ్చితివనియే నిశ్చ
 యించుచున్నాను. నీయీ పాపకృత్యంబునకు ఫలంబుగా నచిర
 కాలంబునఁ దిండినీరులేక కొంతకాల మల్లాడుదువు గాక యని
 యించుక కటువుగ నాడి నీగ్రహించినవిద్య గురుద్రోహ ఫల
 ప్రాప్తికే గాని స్వలాభమునకుఁ గాదు. నీవు రెంటికింజెడ్డ
 వాఁడవు కావునఁ బ్రోత్సహించి తమకుఁదగిన యాయుధంబుగా
 శ్వేతవర్ణులు కొందఱు నిన్ను పయోగించుకొన్నారు. నీమోము
 చూచుచున్న కొలంది నామనంబు కలంకితమగుచున్నది. మాకు
 వలె మీకు నీవిద్య ఫలియింపకుండుఁగాక యని గిఱుక్కునం
 దిరిగి యిరవున కరుదెంచి యిల్లాలింగాంచి కడచిన వృత్తమెల్లఁ

బూసగుచ్చిన తెఱంగునఁ దెలుప నా సతీమణి యిఁకమించి నదానికి వగచి ప్రయోజనంబు గలదే? ఉన్నదానితోఁ దృప్తి నొందుట యుత్తమలక్షణంబు. అయినను మన సంఘవరంపరకే శాశ్వతద్రోహము మనవలనఁగలిగె ననుటమాత్రము మిక్కిలి దుస్సహవేదనాకరము. అని యాక్రొత్తడి యిల్లాలు భర్తను లోనికిఁ గొనియేగి యుచిత వచనమ్ముల నూరార్చుచుండె.

—: వ్యాసుని పశ్చాత్తాపము :—

అట వ్యాసుఁడు తాఁజేసిన ద్రోహకార్యమునకు గురుని దూషణవాక్యములకు పశ్చాత్తాపమంది 'అకటా! నాచంచల మతి నన్నెంతటి ద్రోహకార్య మాచరింపఁజేసినది! లోకమున నావంటి విశ్వాసఘాతుకుఁడు మఱిపుట్టఁడను నిందనొందితి. నాజన్మము నీచము. నావంటి విజ్ఞానగర్విచేఁ గలుగునది లోక మునకు ద్రోహమేగాని త్నేమమెన్నటికిఁ గాఁజాలదు. నే గ్రహించినవిద్య నాగురునకును వారిజాతికిని లేకచేసి నేనేమి యనుభవించితి? ఇఁకదీని నెవ్వరికి నేర్పి యేమి వారుకొందు? నన్ను నిర్బంధపఱచి నియమించిన వారికి విద్యాగ్రహణము వలన నినుమంతయేని లాభముగలదా? వృథాన్యార్థ భంగము గావించెడి వార లెవ్వరొ? యను కవివాక్యము నామెడ నన్వర్థమయ్యె. పరోత్కర్ష మించుకయేని సహింపని శ్వేత ర క్షము నాయందు సంక్రమించుటంజేసి యిట్టి నీచాతినీచంపుఁ

బని కొడిగట్టితి, అచ్చంపు భారతీయుడనై యుండిన నిట్లు
కావించియుండను. అని మిక్కిలి పరితపించుచుఁ జనువాఁ
డెదుర ముని సంతానముంగాంచి నమస్కరింప వార లాత్ర
ముతో పోయిన కార్యంబు సఫలంబకదా? ఏల మోము వాడి
యున్నది? నిష్ఫలమా? నీవు తలంచిన కార్యముకూడ నిష్ఫల
మగుట కలదా? మాలో మావాడవై వారిలో వారి
వాడవై కలిసి కార్యము సాధింతువనికదా నిన్నంపినది?
అయ్యది మనకు ఫలింపకున్నను వారికి లేకున్నఁజాలునని
తలపోసియే నిన్నంపితిమి. తుదకది యట్లే యయ్యెనా? అయి
నను చెడునదిలేదు. ఎదుటివారి కొక్కటితగ్గిన మనకొక్కటి
పొచ్చినట్లేకదా నిశ్చయింపవలయు? ఏమయ్యె వినఁగోరెడ
మని మునిజనులు తత్తఱింపఁ గానీనుండు జరగినది యామూలా
గ్రము విశదీకరించె. అంతయు విన్నపిదప వారలిట్లనిరి.

ఒక్క సంఘక్షేమముకొఱ కొక్కండు తన జీవదానము
చేసెనేని యది యిరువురకును సుఫలదాయకంబై యుండు.
ఎట్లన ప్రాణత్యాగముచేసిన వానికి స్వర్గసుఖము. సంఘమున
కిహసుఖము. దీనికింత విచారమేల? యనుడుఁ బౌరాణర్యుండు
పరులపై మనము ప్రయోగించు నస్త్రంబు నాపైనే మీరు
ప్రయోగించుచున్నారు. తల్లి పుట్టింటి గౌరవము మేన
మామల యొద్దనా పొగడుట! తాతకా దగ్గులునేర్పుట!
చాలుఁజాలు. మీపలుకులు విన సహింపవు. నాపాఠము నాకే

యొప్పగింపకుండు, నీటిలోనిచేప కీతనేర్చ నవసరములేదు. మోసపోయితి. చెడితి. వ్రాతలలోను చేతలలోను నన్నొక సాధనముగాఁ గొంటిరి. మున్ను కనునింబోలె నుకృతి నంపుటయుఁ దత్ఫలితము లెఱిగియుండియు మీవలం దగులువడిన నన్ను నే నిందించుకొనవలయుఁగాక. కనుఁ డమృతసంజీవనిం గ్రహించియు గురుశాపముచే విఫలుఁడగుటయు నుకృతి కులమునే తొఱంగుటయు నెఱింగియుండియు 'కమనీయంబగు వేటకాని పదురాకర్ణించి నిక్కంబుగాఁ దమచిత్తంబులఁ జేర్చి చేరి హరిణుల్ తద్బాణ నిర్భిన్నలై యమితోగ్ర వృథ నొందుభంగి' నైతి ననుచుండ వారు పారాశర్య నూరాచ్ఛుచు నుకృతి యెవండు? వానిచరిత్రము మేమెఱుంగము, వినవలతు మనవుడు వ్యాసుం డిట్లనియె.

—: నుకృతి కథ :—

తొల్లి యవనదేశమున జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఫలాభ్యాసము ప్రబలియుండె. దానినెఱ్ఱిన గ్రహించిరా నాభ్యులాలో చించి కనునివలె నన్నవలె నుకృతి యను నధిక మేధాశాలిం బంప నిశ్చయించిరి. అతఁడు స్వకులజాల యొద్దను కులపతుల యొద్దను కొన్నినియమములు కావించుకొని యెన్నిపాటులు పడియైన నావిద్యను గ్రహించి వచ్చెదనని బయలుదేఱెను. నౌకాయాత్రయు యవనభోజనము శాస్త్రనిషిద్ధములై యుండె.

గావునను యవనభాషయే యుచ్చరింపరానిదని యార్షనియ
మము గావునను సుకృతి యట్లు కావించు కొనవలసిన
వాడయ్యె.

ఆతఁ డాతీరున నియమముచేసికొని బయలుదేటి మార్గ
మునఁ బలుకష్టములకులోనై కడగండ్లు వడుచు నోర్పుమై చాల
కాలమునకు యవనదేశముం జేరెను. ఏపండితు నాశ్రయించి
నను తదీయ దేశాచార సంప్రదాయముల ననుసరింపక చేర
వీలులేదయ్యె. తుదకాతఁడు వారిమతము స్వీకరించి తదాచా
రము లలవఱుచుకొన్నపిదప విద్య నభ్యసింప మొదలిడెను.
తనకుఁ గావలసినది ప్రారంభింపఁ బడక మున్నే యవను లతని
కొక కన్య నంటఁగట్టిరి. ఆపెతో నతఁడు కాపురముచేయుచు
జ్యోతిశ్శాస్త్రము పూర్తిగ గ్రహించునంతకు మువ్వరు బిడ్డల
తండ్రి యయ్యె. కావలసిన విద్య పూర్తియయ్యెను. దేశాభి
మానము పూర్వ కులాభిమానము మెండుగఁగల యాయార్య
తురుష్కుఁడు భార్యను బిడ్డలను బంధువులను దేశీయులను
మోసగించి యొకనాఁ డర్థరాత్రంబున నేకాకియై బయలుదేటి
తెల్లవాఱునంతలో రెండామడలు దాఁపెను. ఉదయమున
నాయూరివా రా విప్ర తురుష్కుని గానక పరిపరివిధముల నాలో
చించి తదకు మోసము జరిగెనని నిశ్చయించి వానిని వెదకి
పట్టి కఠినముగ శిక్షించి ఖండతుండములుగ నఱకవలయునని
వారి ప్రభున కెఱింగించిరి. అతఁడు వారికిఁ దోడుగఁ గొంత

నేననంపి యావంచకుని పట్టి బంధించి తెండని యాజ్ఞ
యొసంగెను.

పండితులు పౌరులు వీరులుచేరి సుకృతింబట్టఁ బయలు
దేటిరి. ఆయుదంతము సుకృతి యెఱిగి వడివడి నడవసాగె.
శాస్త్రవేత్తలైన యవను లాయార్యుని పోకడ యెఱిగి యెఱుక
పఱచుచుండఁ దక్కినవారు దారిం దడఁబడక సూటిగా సుకృతిని
వెంబడించి వచ్చుచు నాలవనాడతని సమీపించిరి. అది యె
ఱిగి సుకృతియుఁ దప్పించుకొను వెరవు యొచించి యొండు
కొండనెక్కి యందొక్కగుహం బ్రవేశించి యటఁ జచ్చిపడి
యుండిన శార్దూలపుఁ జర్మము నొలిచి కప్పకొని గొంతు
గూర్చుండి దేవుని ధ్యానించుచుండెను. యవను లాకొండ క్రిందికి
వచ్చి విడిసి హైందవుఁ డెచ్చటనున్నాడో యని శాస్త్ర
దృష్టిం బరికించిరి. పులిచర్మ మతఁడు కప్పకొనియుంటచేఁ
బులికడుపున నున్నాడని నిర్ధారణచేసి పులికడుపునఁ బడిన
వానికి పుట్టుగతులు లే వని దైవమే వానికిఁ దగు దండనము
విధించెనని తృప్తివహించి వాని పీడ నేటితోఁ దీతెనని వచ్చిన
త్రోవను మరలిరి.

బ్రదికితి దేవుడా యని సుకృతి కుధర కుహరమునుండి
యీవలికివచ్చి వారి యల్పజ్ఞత్వమునకు లోలో నవ్వుకొనుచుఁ
దన దేశమును చేరెను.

మున్నగు నీవిద్య పదుగురకు నేర్పి పదపడి కఠిన ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొన్నచోఁ దమలోఁ గలుపు కొందుమని వైదికులు ఖండితవాక్కులాడిరి. మునుపటిమాట యేమయ్యెనని సుకృతి వాదించియు ఫలములేకపోవుటచే విసిగి కార్యసాధకముకై బొంకులాడు వంచకులతోఁ జేరనని శపథవాక్యములాడి కులద్వేషముని వారికావిద్యచెప్పక వారి యాచారములకు విరుద్ధముగ నడవ నిశ్చయించి యొక చండాల కన్యం బెండిలియై జ్యోతిషికవృత్తితోఁ దనజీవితము కడపు చుండె. అతని సంతతివారికే యావిద్యదక్కె. వారు వల్లువు లని పిలువఁబడి దక్షిణదేశమునఁ బ్రజాగౌరవ మందుచున్నారు.

వింటిరా ! మీతోడి సాంగత్య మిఁకఁజాలు. మీపర పాండిత్యాసహనము స్వార్థపత్వము. మీకుహనా తంత్రములు, చాలకాలము సాగిరావు. త్వరలోనే యధఃపతనము సంభవింపఁగలదని కటువాక్కులాడి యట నిలువక యెందేని చనియె.

—: బ్రహ్మచారి సుధాము ననుగ్రహించుట :—

ఎప్పటియుట్ల చెల్లువంగుట కెన్నియుపాయము లాలోచించియు వ్యర్థముకాఁగా సుధాముఁ డధిక నిర్వేదమంది సంఘమునకే తీరినిచెడుగు చేసితిఁగదా ! సర్వేశ్వరా ! ఇఁకఁ ద్రోవయేది ? యని రేయుంబవలు విడువనిచింతతో నాలోచించు

చుండె. అతనింగరుణింప నెంచిన శివుడతిలోకసుందర బ్రహ్మచారి
 యై యొకనాఁడు రాజవీధింబడి నడచుచుఁ దన్ను గాంచిన యా
 బాలగోపాల మట్లే తనసౌందర్యామృతమును తమ నేత్రాంజలుల
 వారివారి త్రావుచుండఁ దా నెవ్వరిం బలుకరింపక సుధాము
 నిజధామమ్మున కరుదేర నా గేస్తతనింగాంచి యాప లావణ్య
 తేజో విశేషంబుల కబ్బురంపడుచు నెదురేగి తోడితెచ్చి
 యుచితాసన మొసంగి 'యవకలోకతిలకమా! క్రొత్తవార
 లుగ నగపడుచున్నారలు. ఊరెయ్యది? పేరెయ్యది? వచ్చిన
 తలఁపెయ్యది! నావలన నేమివలయు వచింపుఁడు. ఉన్నతవిద్య
 నార్జింప నియ్యెడ కరుదెంచితిరా? వ్యాపారార్థులై యేతెంచి
 తిరా? మాశుభంబు కోరి కాక మీవంటివా రూరక యేల
 యేతెంతురు? వలచినది వచింపుఁడు. శక్తివంచన సేయక
 కావించునన నాబ్రహ్మచారి సుధాముని సాదరమేదుర వీక్షణం
 బుల వీక్షించి 'పుణ్యఖనీ! ఏనొంటరివాఁడ. ఎవ్వరివాఁడనని
 యెట్లందు? ఎంత చింతించినను జన్మస్థాన మాకళింతకురాదు.
 తల్లిదండ్రులు తలఁపునలేరు. నుజనులెల్లరు నాచుట్టంబులై
 యుంట నావారలని యెవ్వరిని వేఱుపఱచి వాకొనఁజాలుదు?
 నాచూడని ప్రదేశంబులేదు. నాకవగతము కాని విద్యలేదు.
 నాయూడని యాట పాడనిపాట లేదు. సజ్జను లెచ్చటనుండు
 రచ్చట నిలుతు. తక్కుచోట్ల నిలువనొల్ల. లోకోపకారుల
 చింతల వంతలఁ బాపుటయే నాపరమవ్రతంబు. కడచినరేయి

నాలవ జామున కాళీ విశ్వనాథుండు కలలోఁ గానంబడి
 నుహృద్బాంధవుండగు సుధాముఁడొక్క మనశ్చింతం జిక్కి
 మఱుఁగుచున్నవాఁ డతని యెడకేగి తచ్చింతం దొలంగించుట
 నీముఖ్యకర్తవ్యమ్మని యాజ్ఞాపించి తిరోహితుం డగుటయు
 వెంటనేలేచి నీయింటిజాడ నరయుచు నరుదెంచితి. నీమోముఁ
 గాంచినంతన నీచింత యెఱింగితి. ద్విజాతుఁ డొకండు మీ
 కులాచారవిద్య నపహరించి మీకులమువారికే యెగ్గు తలఁచి
 నందున విచారించుచున్నాఁడవు. నేటినుండి మీవిద్య నీ కను
 గ్రహించితి. నీయనంతరమది నీవారికడ నిలువదు. ఇంక సెలవే?
 యనుడు సుధాముఁ డచ్చెరునంది మహాశయా? మీచరిత్రము
 విచిత్రపాత్రంబుగా నున్నది. మీరిట్టివారని యూహింపఁ
 జాలకున్నారము. అమానుష దివ్యతేజులరు. అఘటనాఘటన
 సమర్థులరు. అంతియకాదు. లోకోత్తర సుందరరూపమంది మ
 మ్మనుగ్రహింప వచ్చిన యిందుధరరూపులరని నిస్సంశయంబుగ
 నిశ్చయించుచుంటి మనుచుండ విశాలాక్షియొక్కపరుగున నరు
 గుదెంచి నాయనా! పనివాండ్లు నేడు తరువులు లొంగి వంగు
 చున్నవను సంతోష వార్త వాకిట వినిపించుచున్నారని వచిం
 చుచు జనకునిసన్నిధానమున నాసీనుడై యున్న నూతన సుంద
 రాకారుంగాంచి మేను ఝల్లుమని ముచ్చెమటలు గ్రమ్మ నట
 నిలువఁజాలక గిరుక్కునఁ దిరిగి యావలికేగె. ఏగిన మగువ
 యట్లే పోవంజాలక మఱుఁగున నిలిచి తనివితీరక యాగంతుకు

నొడలి బెడఁగు తెప్పవాల్పక కాంచుచుండ మనను పలు
పోకలఁ బోవుచుండె.

సుధాముఁ డాశ్చర్యానందము లనుభవించుచు మహా
పురుషా! తాము మాయంట నీపూటయుండి మమ్మనుగ్ర
హింప వేడుచుంటి. మీయనుగ్రహము వాగ్రూపమున
వెలువడి వెలువడకమున్నే కార్యరూపముం గాంచుటయే తా
మసాధారణ మహిమా సంపన్నులరని చెప్పక చెప్పుచున్నది.
దానికి మానవాతిరేక సాభాగ్యమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. ఈ
సర్వస్వమ్ము మీసొమ్ము. ఇట మీకెట్టి యాటంకము లేదు.
నేటి కిట విశ్రమింపుఁడు. నేటికేగాక యెంతకాలము నిలిచి
నను మాభాగ్యాతిశయమని భావించుము. అనుడు నావడుగు సా
బగుండు చిఱునవ్వు మోమునఁ జిందులాడ మీగేహము నాగే
హముగనే భావించితి. మీరు తలంచినపు డేతెంచుచుందు నని
సెలవంది యతండు కొంతదూర మరిగి మఱుఁగువడియె.

అతఁ డెవ్వఁడు? తనవృత్తాంత మడిగియు విస్పష్టముగఁ
జెప్పక యేలధాఁచె? పలికిన పలుకులు ద్వ్యర్థిగనుండె. సర్వే
శ్వరుండె మమ్ముద్ధరింప నిట్లేతెంచెనని నిశ్చయించుట నిర్భరా
నందసంధాయకంబు కదా? వ్యాసుఁడు చేసిన మోసమును గ్ర
హించి యనుగ్రహింపవచ్చిన మహాపురుషుండు మహాదేవుండు
గాక మతెవ్వఁడై యుండు? విశ్వనాథుఁ డీకాశీపురి నిత్యనివాస

ముగాఁ జేసికొని భక్తాభీష్టదాయియై యుండునంతకాలము మన
 కేమికొదువ? యని యానందించుచు లోనికిఁ జనునంతఁ దన
 తనయయుఁ దనవలెనే తలపోయుచుండుట నామె మోముఁ
 గాంచి యూహించి తల్లీ! ఏమట్లు చింతించుచుంటి వనునంత
 నాకన్నెకయుఁ దన్ను దానెఱింగి యొడలి యుడుపులు సవరించు
 కొనుచు తండ్రీ! విశేషములేదు. మనయింటి కరుదెంచిన మహా
 పురుషుఁడెవ్వఁడా యని విచారించుచుంటి. అతఁడు మనపాలి
 భాగ్యదేవతయో యిలువేల్పు శ్రీ శ్రీనివాసుండో కాశీవిశ్వ
 నాథుండో యైయుండఁదగు నని తలపోయుచుంటి ననుడు నతండు
 నమాధానపడి యేనునట్లే భావించితి ననుచు నిత్యకృత్యంబులు
 నిర్వర్తింప లోనికేగె.

నూతనాగంతుకుని వృత్తాంతంబంతయుఁ గూతువలనఁ
 దల్లి వినుచుఁ దనయ మనోవికారంబు లామెమోమునఁ దెల్ల
 బుగ నెఱింగి నాముద్దులమూటా! ఊరుపేరు తెలియని క్రొత్త
 వారింగూర్చి యిట్లాలోచించుట నీవంటివారికిఁ దగదు తల్లీ! అ
 య్యది చిక్కులకుఁ గారణమగును. వచ్చినయతండు మనమేలు
 కోరియేకాని వేటొండుకాదు. అట్టివాఁడు విశ్వనాథుఁడో వేంక
 ఠేశ్వరుఁడో తక్క వేతెవ్వరైయుందురు? వారు మన యిలు
 వేలుపులు. వారికి భక్తితోఁ బ్రణమిల్లుట దక్క వేతేమి చే
 యఁగలము? చూడు! ప్రపంచగర్భునకు నై వేద్యమెంతని పెట్ట
 గలము? పెట్టిన నది యతని దృష్టిలోఁ బరమాణువులలోఁ

బరమాణువు! వినుతింత మందమా? వారు స్తుతిప్రియులు గారు.
 స్తుతిప్రియత్వము దేవ లక్షణముకాదు. అల్పుల లక్షణము. మన
 తృప్తికొఱకు మనము వినుతింతుము కాని వారి తృప్తికీ గాదు.
 వారు దయచేసిన బుద్ధ్యనుసారము మెలఁగుటయే వారి కానంద
 దాయకము. తదనుగ్రహదాయకము. తండ్రియాజ్ఞలఁ జెల్లింపక
 యెదుటనిలిచి 'జనకా! నీవు బుద్ధియందు బృహస్పతివి! సత్య
 వాక్కున హరిశ్చంద్రుడవు. దానంబునఁ గర్ణుండవు అని పొగ
 డుచుండు తనయుని తండ్రి మన్నించునా? దండించునా? పరికించి
 చూడుము. అని జనని యించించుక తన మనసు నెఱిగిన కరణి
 వాచింప నమ్ముగుద లజ్జావనతవదనయై 'తల్లీ! ఏమేమో
 మాటాడుచున్నావు గదమ్మా! సర్వేశ్వరధ్యానము సర్వజను
 లకు సర్వదా కర్తవ్యము. అదిముఖస్తుతి కానేరదు. పానీయం
 బులు త్రావుచుఁ గుడుచుచుఁ భాషింపుచుఁ హాస లీలా
 నిద్రాదులు నేయుచుఁ నడచుచుఁ లక్ష్మించుచుఁ సంతత శ్రీ
 నారాయణ పాదపద్మయుగళీ చింతామృత స్వాదు సంధానుండై
 మఱచెఁ సురారి సుతుఁ డేతద్విశ్వముఁ భూవరా! అని
 చదువమా? మనసు నర్పింపని మనన మదియేటికి? మనసు
 నిలువలేని మంత్రంబు లేలరా అన్నవారు వెఱ్ఱివారా? మాధ
 వున కర్పింప వలసినది మనస్సా? మంత్రమా? అనిన కుమారి
 వచనంబుల కబ్బురపడి నాచిట్టికూనా! నన్ను జయించు
 చున్నావు. నీమనస్సక్లేపోయిన మరులుకొందువేమో యని

భయంపడితి. నీతోడిచెలులు నీకై కాచియున్నారు. వారితో నీచర్చ సాగింపుము. నాకు పనియున్నది. అని సుగుణమణి యంతర్గ్రహమున కరిగె. విశాలాక్షియుఁ దోడివారింగూడి క్రీడా వనంబున కరిగె.

—: కన విహారము :—

లోక మోహనమూర్తి యామి హృదయమునుండి తొలఁ గకుండుటచే రెండవమనస్సులేకుండుటచే నేకచింతనముతోఁ దది తర వ్యవహారములు మాని మానముద్రవహించి యుత్సాహ మాట పాటలయందు చూపకుండుట చెలులు కనిపెట్టి చెంతఁజేరి ఏమమ్మా విశాలాక్షీ ! నీవిశాలాక్షములు మఱింత విశాలములై దీర్ఘాలోచనము నేయుచున్నవి. మాపలుకులు చెవికెక్కుట లేదు. ప్రశ్నముల కుత్తరమిచ్చుటలేదు. ఆటలులేవు. పాటలు లేవు. చిలుకలకు పలుకులునేర్ప నుత్సహింపవు. శారికలకు గీత ములు నేర్పఁబూనవు. అవి ప్రాంతపాఠములు వల్లించుచుండ విని యపశబ్దముల దిద్దవు. తెలి పిట్టలకు నడకలు నేర్పవు. నీవుంచిన క్రొత్తపేరు గల రాగిణి రాగ మాలాపించుచున్నను తల కదల్చకున్నావు. ఎందును నీకు మనసు చొరకున్నది. కారణమేమి? మావలన నేదేని దొసంగు పొసంగెనే? యని యొక తోయజముఖి ప్రశ్నించె. ఇంట నేదేని వినరాని వెగటు మాట వినఁబడియెనే? యని యొక విమలవదన యడిగె. అట్లేలయుండు? చూడని వింతవస్తువును చూచియుండ నగునని

నామనస్సు తెలుపుచున్నదని ప్రక్కయింటి పంకజాక్షి పలికె.
 నామెదయు సత్యము సత్యమని సాక్ష్య మిచ్చుచున్న
 దని యొక సరసాంగి వాకొనియె. వ్యాసుఁడు దోచుకొని
 పోయిన విద్యనొక క్రొత్త వటువు వచ్చి యనుగ్రహించి
 పోయెనట! అతనిఁ గాంచినది మొద లిట్టైనదని నాకు వారి
 మేడమీఁదిగౌళి పలుకుచుండినదని యొక చదురులాఁడి నొడివె.
 అవునవు నట్లే యుండనగునని వేతొక వెన్నెలనవ్వు వన్నె
 లాఁడి వచించె. ఇంక శైత్యోపచారములకుఁ గడంగుదమా
 యని యొకచెలి పరిహాసము కావించె. అంతకంటె మున్నుగ
 నీచిలుకల గొరవంకల దూరదేశములకంపి కోకిలలఁ బలుగాకుల
 పాలుచేసి చంద్రకందర్ప దూషణములకుఁ బూనుకొందమని
 యొక చతురవచన వచియించె. ఏపాపమెఱుఁగని పక్షులేమి
 చేసె? అనంగుఁ డేమిచేయఁగలఁడు? చందురుని దోషమేమి?
 మలయ పవనుని చెడుగేది? యని ప్రబంధపఠన జ్ఞానములేని
 పద్మగంధి పలికె. ఇట్లు పలువురు చెలులు తలకొక్కతీరున
 గేలినేయ మొదలిడ విశాలాక్షి వారితోనేమియు వాదాడ
 నొల్లక లేచి తటాలున నెక్కడకో పోవుచు వెంబడించిన
 వెలందిని కన్నులతోఁగసరి రాకుమని సైఁగచేయుచు నేకాంత
 ముగ నొకపొదరింటఁజేరి కూర్చుండె. చెలులును దూరదూర
 మున నిలిచి యామె నూత్నచేష్టలను తదేకదృష్టులతోఁ
 గాంచుచుండిరి.

—: శివుడు వికలాక్షి ననుగ్రహించుట :—

పుష్ప నికుంజమునఁ జేరిన పూఁబోణి యొకింత సేపు కనులుమూసి ఓమహానుభావా! ఊరుపేరు తెలియని నిన్నేల నాహృదయము వెంబడించుచున్నది? మరలఁ గానవత్తువో రావో ఊహింపఁజాలని నిన్నుతలఁచి తలఁచి చింతించి కాంచు లాభమేమి? ఊరక చెలులకడ నగడుపడుట దక్క! పరమేశ్వరా! నిష్కలంకమై యుండిన నాహృదయమున నీ కలంక మేల కలిగె? కలిగెఁబో! అణఁపరాని బలిమి నాయెద కెట్లు గలిగె? ఇక నాగతియేది? చెలులతోఁ జెప్పికొన్న సిగ్గులచేటు. వారె త్తిపొడుతురు, వారి తెలివి యంతియ. చిత్ర రేఖవంటి సర్వజ్ఞ చిత్రకారిణి నాకెక్కడ లభించును? ఎఱకలు కట్టుకొని యెగిరి లోకమెల్లఁజుట్టి గాలించివచ్చినను ఫలము గానని యీర్తితోరికవలన మనసుచెడుటతక్క ఫలంబు గానరాదు. మనసును మరలించి యణఁచుకొనుకంటె నెందును వేఱు మందు గానరాదు. అని నిశ్చయించి పరమేశ్వరధ్యాన నిమగ్నయై కొంతవడి కనులుమూసియుండ నావన్నెకాఁడగు వటుఁడట సంతర్లోచన గోచరుండయ్యె. ఆ కలికి యులికిపడి అయ్యో! మరలవచ్చితివా మనసులాగుటకని మైమఱచి వ్రాలె.

వ్రాలిన వాలుగంటిమేను ధూళిధూసరితము కానీయక యాచెలువుఁ డాయమనెత్తి తనయొడిఁ జేర్చికొని యొడలిం

దడవుచు మదీయ హృదయహఃరిణీ! ఏల చింతిలైదు? నాడె
దమును దొంగిలించి తెచ్చి యెచ్చట దాచితివి? ఇచ్చి
దయామయివై పుణ్యముగట్టుకొనుమా యని యతండు
దీనుండై వేడుచుండ నమ్ముగ్ధ యించుక కన్నులు తెరిచి
కన్నులబడిన మనోహరుని గాంచజాలక మెఱుపు తగిలిన తఱి
వలె నట్లే నేత్రములు ముకుళించె. అతఁడు మేనెల్లదడవుచుఁ
జెమటఁదుడిచి జడుపు మాన్చి మెలమెల్లన నయనములు విచ్చు
నట్లుచేసె. విశాలాక్షి యించించుక కనుమోడ్పు చాలించుచు
చాలింపకయు నిదికలయా? మెలఁకువయా? సత్యమా? మా
యయా? ఇంద్రజాలమా? కాదుకాదు. మెలఁకువతో నున్న
దాన. ఇది యుద్యానవనము. కలలోఁ గాంతారములు కల్ప
వనములు కానరావా? ఇదికలయే? అయిననేమి? నామనసు
నాకడ నున్నది. కాననచ్చిన దైవమును కాంచి వరము లడుగ
కుంట బేలతనముకదా? యని తెగువ నూనె. అంతట వారి
కిట్లు సంభాషణము జరగె.

మహాభాగా? మీరెవ్వరు? నీహృదయవాసిని. అగు
దురుగాక. మీపేరెయ్యది? పదివేలపేరులలో నెయ్యది కోరు
చుంటివి? అన్నియుఁదెలిసినఁగదా యొకటియేర్చి యడుగుట?
అన్నింటి వల్లింపఁ గాలము వ్యర్థమగు. అట్లయిన మిమ్మెవ్వరని
నేగొర్తించుట? భవస్మనోహరుడని. అట్టి కొండగుఱుతు లక్క
ఱకు వచ్చునా? రాకున్న నీ యిష్టమువచ్చిన యభిజ్ఞ నుంచు

కొనుము. విశాలాక్షీ మనోహరుడనన్నఁజాలు సమ్మతింతు. ఈ చదురులు గట్టిపెట్టి మీ రెవ్వరో తెలుపరా? మున్నే తెలిపితఁ గదా? ఇంకను ఆమంకుపట్టేనా? సీయొద్దఁగాక మఱేరియొద్ద నామంకుతనము చెల్లుట! అగుఁగాక! నన్నిట్టి సందిగ్ధనంకట ములపాలుసేయుట మీ వంటివారికర్హమగునా? ప్రియురాండ్ర యెడ నర్హ మేయని తలంతు. ప్రేమకు మేరగలదా? శాసనము కలదా? పలుపలుకులేల? నేనెవ్వండనో కొలఁదికాలమున నెఱుఁగఁగలవు. నిన్ను ప్రేమించితి. నీవ నాయర్థాంగివి. శాస్త్ర విధి నీజననీజనకుల సమ్మతిని బంధుమిత్రజన సమక్షమున నీ చెట్టఁబట్టెద. ఒక కొంతకాల మోర్చియుండుము. నన్ను చూడ వలఁతేని యేకాంతమునఁ గనులు మూసికొనుము. ఇదిగో నేను వెడలుచుంటి నని యాబ్రహ్మచారి యదృశ్యుడయ్యె.

అంత నాకన్యారత్నంబు నిద్రనుండి మేల్కొన్న వడువున లేచి నలు వలంకులు కలయంగాంచి యెవ్వరును లేమి కాశ్చర్య పడి యతండు నిజముగ నాకడ కరుదెంచెనా? నన్ను ప్రేమతో నుత్సంగమునఁ జేర్చెనా? నాతో సంభాషించెనా? నాకు మాట యిచ్చెనా? నాయందు దయచూపెనా? ఇదియంతయు నిక్క మా? కలయా? నిద్రయేలేక కలయెట్లువచ్చు? కలవరింతయా? కావచ్చు. అయిననేమి? వలసినపుడు కనుల మూసికొమ్మనె. కల వరింత కలదానికి మరలను కానరావచ్చు. నాకేమి పిచ్చిపట్టె నా? చెలుల వీడి వచ్చితిఁగదా? వారేమి తలంతురో? అని

వడివడిలేచి పయ్యంట నవరించుకొనుచుఁ జెలుల వెదకుచు
 వచ్చుచుండ నొక్కొక్క రొక్కొక్క పొదనుండి డాఁగుడు
 మూతలాడువారికై వడి లేచుచుండ విశాలాక్షి మిక్కిలి కలఁత
 నొంది నాగుట్టెల్ల వీరెఱింగిరా! మంచిది. వీరే యెఱింగియు
 న్నచో నాకలవరము కలగాక నిక్కువమగునని తలపోయుచు
 వారిం జేరం జనుడు వారలా కలువకంటిం గాఁగిలించి ఏమి
 యిపిచ్చి భ్రమ! ఎచ్చటి కేగితివి? ఏమి చేసితివి? నీ యొడ
 లెంత మాటుపాటొందినది? దీనికేది మందు? వెంటనే నీతలి
 దండ్రులకుఁ దెలుపకున్న నేమి మూడునో యెఱుఁగఁజాలము.
 అనుటయు విశాలాక్షి వారల పలుకులవలన నే నిశ్చయముం
 జేయంజాలక తన కలవరింతకు మఱింత కళవళించుచు ఏమి
 కాంచితిరే యిట్లాడుటకు? ఏమి తప్పుచేసితిని? అని ప్రశ్నిం
 పఁగా నొక్కకాంత దయ్యము సోఁకినదానివలె మానధారిణివై
 యొంటరివై పూఁబొదరింటి కేగితివి. అటనేమిచేసితివో? నీ
 యొడలెల్ల నలఁగినది. మోము మాటు పాటొందినది. మగనిఁ
 గాంచిన పోడుములు నీమేనఁ గాననగుచున్నవి. అనుడు నా
 యిందువదన యించుక కొంచుచు మీరిట్లాడఁదగునా? యన
 వార లిట్లేల మాటాడకుంటివో యేల యేగితివో తెలిపిన
 నన్నియుఁ దెల్లమగు నన నాకేమియుఁ దెలియకున్నది. ఓడల
 దడ పుట్టినది మాత్రమించుక తెలియవచ్చినది. అని విశా
 లాక్షి వచించె. వారదివిని దిగులుపడకు. పోయినది పోనిమ్ము.

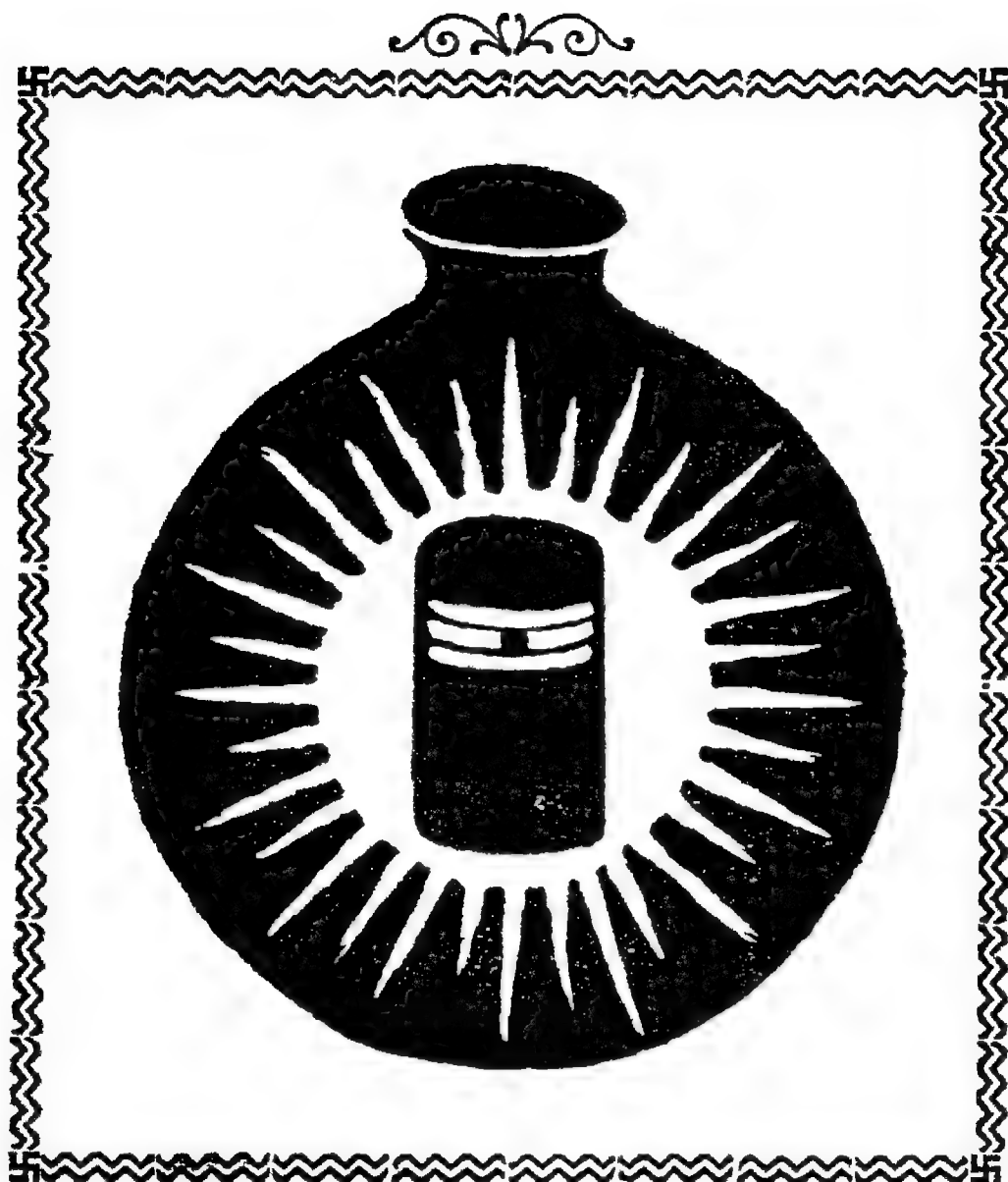
చికిత్స సీకవసరము. అనుచు వనము వీడి యిరవుల కరుదెంచు వారు సుగుణమణింగాంచి అమ్మా! విశాలాక్షి యున్నత్రవలె జరించినది. తగు చికిత్స యవసరమని నొడివి వెడలిరి. ఆయమ దిగులొంది యేమితల్లీ! ఏమి కాంచితివి? ఏమి జరగె? తెలిసి నంత దాచక తెలుపుము. అవసరమగునది కావంత మన విశాలాక్షి అమ్మా! నాకేమియు వలదు. నామనస్సు నాయధీన మందే యున్నది. మీరు దిగులుపడి నన్నగడు సేయవలదని తన గ్రంథభండారమున్న గదికేగి యొకపొత్తముం గొని చదువ మొదలిడె. తల్లియుఁ దన పనిపై నేగె.

గ్రంథము నందుకొనియెఁ గాని దానిపై మనసు నిలిచినఁగదా చదువుట! తానెత్తుకొన్న పొత్తము పేరెయ్యదియో యామె యెఱుఁగదు. ఆ పొత్త మటనుంచి వేటొకటి కైకొనియె. అదియు నంతే. తలఁపొకటైయుండఁ గార్యము వేటొండు జరగునా? గ్రంథ మటనుంచె. తలుపు మూసె. ఒక వేత్రాసనమునఁ గూలఁబడి కనులు మూసె. తన యిష్ట దైవమును ధ్యానించి కనులు తెఱచునంతఁ బూర్వ బ్రహ్మచారి యెదుట నిలిచియుండె. ఇది నిక్కమా! మఱి కలవరమా? మతిభ్రమముచేఁ గలిగిన మనోవికారమా? యని యోచింప సాగె. ఎదుటి వటుండు నన్ను తలంచిన కోరిక నరసితి. చింతింపకు. కలవరింపకు. తేపు తేపకడ నొకమునీంద్రుండు మీగృహమున కరుదెంచి నీతలిదండ్రుల నాకొఱకై నిన్నర్థించు.

ఓర్పు పట్టియుండు మని ధీర గంభీర స్వరమునఁబలుకుచుండు నంతఁ దలుపుదట్టు సవ్వడి యామె వీనులంబడియె. విశాలాక్షి మనసు భయమునఁ దత్తళించె. వడుగఁడు చిటునగవునఁ దలుపు దీయుమని సంజ్ఞ గావించె. విశాలాక్షి నమస్కరించె. అతఁడు భయపడకుమని వీఁపుదట్టుచుఁ దలుపు దీసివైచె. సుగుణమణి తటాలునఁ గవాటముఁ ద్రోసికొని లోని కడు గిడె. వటువు రూప మామెకుఁ గానరాదయ్యెఁ గాని జాడ మాత్రము నీడవలెఁ దోచి వెలుపలికేగుచుండు పొలకువ యేర్పడియె. ఆమె గుండెలు దడదడమన నొకపెద్ద కేకవైచె. అప్పుడే వనములనుండి గేహమున కేగుదెంచిన సుధాముఁడు భార్యకేకవిని పరుగున నరుగుదెంచుచుండ నెదుటనొక మను జచ్చాయ యగపడి యాట నుంచియుండిన యొక మద్య పాత్రంబున నడంగె. జీచ్చవడి యతఁడు కొంతవడి నిలు చుండి యవ్వల దారతోగలిసి పాత్రముకడకు నడచునంత

—: లింగోద్భవము :—

నందుండి మిఱుమిట్లు గొలుపు నొక దివ్యతేజము వెలికి వ్యాపించె. ఏమిదియని తెప్పలార్చక కాంచ నందొక్క లింగ మగపడియె. మెల్లన సమీపించి యాశంకరమూర్తిని వెలికిఁ దీయ నుద్యమించి ప్రయత్నము విఫలమైనందున నాదంపతు లాచిత్రంబు విశ్వేశ్వరలీలయని విశ్వసించి యిట్లు వినుతించిరి.

సు రా భాం డే శ్వ ర స్తు తి.

ఓంనమః పరమార్థక రూపాయ పరమాత్మనే

స్వేచ్ఛానభానీతా సత్య భేదభిన్నాయ శంభవే

సంసారైక నిమిత్తాయ సంసారైక విరోధినే

నమః సంసారరూపాయ నిస్సంసారాయ శంభవే

కసన్నాయ సుదూరాయ గుప్తాయ ప్రకటాత్మనే
సులభాయాతిదుర్దాయ సమశ్చిత్రాయ శంభవే

తారానాయక శేఖరాయ జగదాధారాయ ధారాధర
చ్చాయాధారక కంధరాయ గిరిజాసంగైక భృంగారిణే
సద్యాశేఖరిణే దృశాతిలకినే నారాయణేనాస్త్రిణే
స్నాగైః కంకణిణే సగేనగృహిణే నాథాయ నిత్యం నతిః

శేయూరీకృత కంకణీకృత జటాజూటావతంసీకృత
జ్యోవలీకృత మండలీకృత కటిసూత్రీకృత తాపీశ్వరః
పాయద్వ స్తీలకీకృతః ప్రియతమా దర్శికృతాక్షీకృత
ద్యూతారంభ పణీకృతేందుశకలః కాత్యాయనీ కామకః

సమః ప్రణవరూపాయ శుద్ధసత్త్వాయ శంభవే
జగత్సుఖ ప్రదాత్రేచ సురాభాండేశ తే సమః

సమస్త్రైలోకరక్షాయ జంగమస్థావరాత్మనే
సమోన్ము జితమారాయ సురాభాండేశ తే సమః

చంద్రనూర్యాగ్నినేత్రాయ భక్త రక్షాయ తే సమః
హైమవత్యర్థజేహాయ సురాభాండేశ తే సమః

సమస్త్రైగుణరూపాయ గుణాతీతాయ తే సమః
సర్వలోకశరణ్యాయ సురాభాండేశ తే సమః

వంశే శర్వం విభూత్యంగం విశ్వరక్షంచ శంకరం
మృత్యుంజయం విరూపాక్షం సురాభాండేశ్వరం శివం.

క॥ శ్రీ పార్వతీ మనోహర
మాపాలిటి పూర్వపుణ్య ♦ మహిమంబే యీ
రూపమునఁ దోఁచె ననఁదగి
ప్రపయి వచ్చితివిగద ! సురాభాండేశా !

క॥ తపనులు నిష్ఠాత్మకులై
తపియింతురు నిన్నుగాంచు తమిగొని వారిక
గృహఁగాంచవు కంటిమి ని
ర్జపుల ఫలమ్మిట్టిదే ! సురాభాండేశా !

క॥ పాపాత్ముల పాపములం
బాపు దొరవు పరమపురుష భవ్యాత్మేశా !
పాపులము దీనులము మా
ప్రపయి వచ్చితివిగద సురాభాండేశా !

క॥ లాభమున కేరు లేరు కృ
పాభయదాయివయి యడరు హాలహాల
మేఘభయము లేక లోక
ప్రభవమతిఁ ద్రావితివి సురాభాండేశా !

క॥ స్వసుఖములు వదలితివి లో
క సుఖములకొఱకు నీవుగా కెవరిట్టి
వసుధ నొనరించిరి దయా
రనధామ ! సురాదినుత ! సురాభాండేశా !

క॥ చంద్రదాన నార్థగాత్రా!
 చంద్రతపన వహ్నినేత్ర! సతత పవిత్రా!
 చంద్రకిరణ సితకీర్తి!
 చంద్రశకల శీర్షమూర్తి! సద్ధితవర్తి!

క॥ కరుణారసభరణా! సం
 సరణ శరధి తరణ! శుభద చరణా! గిరిజా
 వరణా! పన్నగరాజా
 భరణా! శశిధరణ! రజత పర్వతశరణా!

క॥ కుండలి మండన! మదిరా
 భాండోదిత భవ్యలింగ! భవభయ భంగా!
 ఖండేందుధర! కృపాకర
 దండిత దుర్దైత్యవార! ధర్మవిహారా!

ఇట్లు పులకీకృతాంగులై బాష్పబిందు నిస్సరస్మఖులై
 యానందవివశులై వినుతించు నాపుణ్యదంపతుల నన్మగహిం
 పం దలంపుగొని విశ్వనాథుండు చంద్రకలావతంసుండై జాహ్నవీ
 జటాజూటుండై నాగభూషణుండై భస్మావలిప్త సర్వాంగుండై
 శార్దూలచర్మధారియై గజచర్మోత్తరీయుండై కానంబడి వారల
 నానందింపఁజేయుచు నిట్లనియె.

ఓపుణ్య దంపతులారా! మీరలు పూర్వభవంబున
 మేనా హిమవంతులరు. భవత్పుత్రిచేఁ బవిత్రీభూతంబైన యీ

గాంగభూమి మెట్టివో కానంగోరి యిట జనియించిన వారలు. మీముద్దు చెల్లింప వేడుకపడి పార్వతి విశాలాక్షి యనుపేర నిప్పుడును కూతురయ్యె. ఆమెయందెట్టి దోసంబును గలుగదు. వ్యానుండు చేసిన మోసంబునకుఁ దగిన ఫలం బచిరకాలంబున మావలన సతం డనుభవించు. దానంజేసి మీకుఁగలిగిన లో టెయ్యదియు లేదు. మీకూతు కొరికమేరకు లోకధర్మంబు ననుసరించి తేవు తేవకడ మీకడకు మైత్రేయుం డరుదెంచి నాకై కన్య నర్థించు. సకలబంధు సమక్షంబున వివాహ నిశ్చయంబు గావింపుఁడు. వరుఁడెవ్వఁడన లోకపాలక బ్రహ్మచారి యనుఁడు. ఈ నా లింగరూపంబును మీయావరణంబున నొక చోఁ బ్రతిష్ఠించి సురాభాండేశ్వరుం డని పేరిడి పూజించుచుండుఁడు. మీకొరికలఁ దీర్చుచుండుదు, మీకు శుభంబగుతమని శంభుం డంతర్ధానంబు భజించె. వారలు మేరయిడరాని యానందంబునఁ దమ్ము ధన్యజన్ములఁగాఁ దలంచుచుఁ దనయం జీరి గ్రుచ్చియెత్తి కవుంగిలించికొని తల్లీ ! నీజన్మంబుచే మేము మాకులము వారలు పవిత్రులమైతిమని యామె మెయిం దడవి తడవి తనివి నందిరి.

—: ఆలయ నిర్మాణము :—

ఆదినమే సుదినంబుగా భావించి యాలయనిర్మాణ విధానంబు చర్చించి తమ యంతర్భవనంబున నొక చలువతాతి

మండపంబును దాని ముందటిభాగంబున విశాలమగు కూటంబును నిర్మింప సుధాముఁ డాజ్ఞాపించె. ఎనిమిది దినంబులలో నిర్మాణకార్యము పూర్తికాఁగా వివాహ దినంబునఁ జెండ్లి కొడుకుచేతనే లింగ ప్రతిష్ఠ చేయింప నిశ్చయించె.

—: వివాహాలంకరణము :—

శంభుఁ డంతర్ధాన మందిన మఱునాఁడు మైత్రేయం డరుదెంచి వీయంబుచేసె. బంధుమిత్రులఁ గూర్చికొని సుధా ముండు కూఁతురివివాహంబు నిశ్చయించె. పెండ్లి పది దినము లలో నున్నందునఁ గార్యంబులు వడివడిగఁ గావింపవలసె. కలిమిగలవారి కార్యంబులు కడువడి నెగ్గుటలో వింతయేమి కలదు? పిలువనివారును తమంతవచ్చి పనులు కావించురుకదా! స్వసాధంబులు తదావరణంబులే కాక వీధులెల్ల నలంకృతంబులయ్యె. దేవాలయంబు లన్నియుఁ దత్తదుచితాలంకరణంబుల శోభిల్లె. ఆయైయెడల నానావిధ వాద్యంబులు మ్రోఁగె. పలు వగల వేడుకలు వాడవాడల విస్తరిల్లె. అచట జనంబులు మూఁగి నటకుల కొలందులఁ బరికించి వారికి నటశేఖర గాన కోకిల హాస్యరత్నాకర బహువేషధురంధరేత్యాది బిరుదంబులఁ బ్రసాదించుచుండిరి. బంధుజనంబులే కాక తదితరులు పురవాసులును పురంద్రధీమణులును వారివారి యోగ్యతల ననుసరించి విచిత్రనూత్న వస్త్రాభరణ చందన మాల్యాదికంబుల ధరి

యించి తమయింట నుద్వాహంబు జరుగుచున్నభంగి నుత్సాహ
యుతులై యొప్పారిరి. ప్రతివీధియందు నన్నదానము జరుగు
చుండె. ఎల్లవారు స్వర్గసుఖంబులఁ గొల్లగొన్న తేటంగున
నుల్లసిల్లి యిటునటుఁ బనిగలవారు లేనివారు సైతము కలయఁ
దిరుగుచుండిరి. వివాహవిధులకు వలయు సామగ్రితోఁ బురో
హితుఁడు శిష్యవర్గముతోడ సంసిద్ధుడై పెండ్లిపందిట నుండె.

అట్టితఱి విశ్వనాథాలయ సమీప మండపంబునుండి
పెండ్లికొడుకు తగుపరివారముతో మునివర్గంబుతో మానవ
రూపంబులఁ గైకొన్న నందీశ్వర భృంగీశ్వరులతో సప్త
మాతృకలతో దిక్పాలకులతో సభార్యులైన బ్రహ్మవిష్ణులతో
దేవకామినీ జనంబుతో దివ్యవాద్య ఘోషంబుతో రంభాద్య
ప్సరసి కాంతాజన నటనంబుతో మహర్షుల వేదనినాదంబులతో
నీఁగవ్రాలిన జాతిపడు నున్నని మెఱుఁగైన మేని నిగనిగలు
గల బసవనిపై నెక్కి మెల్లమెల్లన పెండ్లినడకతో వీధులదాఁటి
సాగివచ్చుచుండె. నూతనవరునిగాంచు సంబరంబునఁ బుర
పురంధ్రీవారంబు తమకావించుకొనుచుండిన యలంకరణంబుల
యటగొఱలతోఁ బరుగుపరుగునవచ్చి యావడుగని సొబగు
నేత్రంబులు తనివిససఁగాంచి ఇట్టివన్నెకాని నెందేని గంటిమే?
ఇతఁడు కంతుఁడో జయంతుఁడో వసంతుఁడో నలకూబరుఁడో
వారిసౌందర్యంబు లడంపఁగోరి యిట్టి లోకమోహనరూపంబు
ధరించివచ్చిన వానుదేవుఁడో విశ్వనాథుఁడో యని మెచ్చుచు

ననిమేషనయనలై కాంచుచు విఘ్నంబునేయుతెప్పల దూషిం
చుచు ననిమిషత్వము లేకపోయె నని విచారించుచు నొకరి
భుజంబుల నొకరూని నిక్కిచూచుచు నిక్కినవారి నడఁగిన
వారు నిందించుచు నిక్కఁజాలనివారు నడుముల బయలున
వంగిచూచుచు నట్లును వలనుపడని కొందఱు బేలలు ముందటి
వారిం ద్రోచువారు తిన్నియలెక్కువారు చిన్నగోడలపై
కెగఁబ్రాకువారు దోరణగమ్ములఁ బట్టుకొని నిక్కువారు
మిద్దెలెక్కువారు చంద్రశాలల నిలుచువారు తోడిచెలులఁ
బిలుచువారు పిలిచి మన విశాలాక్షి భాగ్యమే భాగ్యము ;
మఱియెవ్వరు నిట్టి యదృష్టశాలినులు కారనియు ఇట్టివరుఁడు
దొరకుటకు బహుజన్మ సుకృతఫలం బొక్కుమ్మడి పండవలయు
ననియు ఈకొమరుఁ బ్రాయంపుఁ బెండ్లికొమరుఁ డేయూరి
వాడో యించుకయేని యెఱుఁగరాదనియు సంబరంబుగాంచ
మహావిభవ సంపన్నుఁడుగాఁ గానవచ్చుచున్నాఁడనియుఁ బరి
పరి విధంబుల వాకొనుచుండిరి.

—: లింగప్రతిష్ఠ, వివాహము :—

పెండ్లికూతువారు వైభవంబుతో నెదురు వచ్చిరి.
వరుఁడు వధూగేహంబునఁ గుడికాలు ముందుంచి ప్రవేశించె.
ఆనాఁడె సుధాముని యభీష్టంబు ననుసరించి పెండ్లికూమారుండు
సురాభాండేశ్వర లింగంబును చేతులారఁ బ్రతిష్ఠించె. తక్కుం

గలవిధులు విధ్యుక్తంబుగ మునిజనంబు గావించె. తదనంతరము క్రమంబుగఁ బెండ్లిపెద్దలు విధివిధానంబుగఁ గార్యంబులు విధించుచుండ ఋషీశ్వరులు వేదోక్తగీతంబు లుగ్గడింపుచుండఁ బురోహితుఁడు వధూవరులచే సమస్తకార్యంబులు నడపె. కాల్దొక్కి కన్నియ యటుత వన్నియకాఁడు మంగళ నూత్రంబుగట్టె. పెద్దలు లాజాక్షతలు చల్లి వధూవరుల నాశీర్వదించిరి.

ఎల్లవీదులందు కొల్లగ బీదల కన్నము పెట్టఁబడియె. ఒక్కయెడఁ దాంబూలము మఱొక్కయెడ వస్త్రములు వేఱొకయెడఁ జందనమాల్యాదికము నింకొకచక్క భూరిదక్షిణ లొనఁగఁబడుచుండె. అన్నియెడల వేడుక లైదుదినములు ప్రవర్తిలై. పెండ్లికి వచ్చిన యెల్లజనంబులు తారతమ్యంబులేక సమగౌరవంబున సమారాధనంబుగొని సంతృప్తులై యరిగిరి. శ్వశుర గృహంబున నల్లుఁ డిష్టోపభోగంబు లనుభవించుచు నెలదినంబులుండి యొకనాఁడు తలఁచినతఱి నరుగుదెంతునని సెలవంది యిల్లాలింగాంచి నీవు నిత్యాన్నదాన సంతోష నియత చరితవై వర్తింపుచుండుమని యాదేశించి యెటకో వెడలె. విశాలాక్షి నాటంగోలె స్థిరసంకల్పయై యతిధిజనంబు వసింప భుజింప ననువగు వసతుల నిర్మింపఁజేసి వచ్చువారి కేవేళయందైన లేదనక వండించి వడ్డించి సంతృప్తిపఱచి పనుచుచుండె. క్రమక్రమమున నామెను విశాలాక్షియనుట వదలి అన్నపూర్ణ య

నుపేర జనులు పిలువసాగిరి. తలిదండ్రులు తోడిచెలులు దక్క
విశాలాక్షియని పేర్కొనువారే లేరైరి.

—: కపాలిచేతి కపాలము వీడుట :—

ఇట్లు కొంతకాలము జరుగ నొక్కనాఁ డొకభిక్షుకుండు
కపాలపాణియై వచ్చి వాకిట నిలిచి భిక్షాందేహియనియె.
అవ్వార్త విన్నయంతఁ దటాలునలేచి యన్నపూర్ణ పాద్యంబు
గొని వడివడినేగి యతిథిపదంబులఁ గడిగి తజ్జలంబు శిరంబునఁ
జల్లుకొని యతని లోనికిఁగొనియేగి యోరెంబుగొన నామతిం
చుటయు నతండు వలదు వలదు; ఏను స్వయంపాకిని. ఏకొత్తడి
చేతిభిక్షచే నాయీ కపాలపాత్రం బూడిపడునో యను తదేక
చింత గలవాఁడనై సక్తుప్రస్థునింటి నకులంబువలె జగమెల్లఁ
ద్రుమ్మరుచుంటి ననుటయు నయ్యమ యత్యాశ్చర్యమందుచు
లోనికిఁజని దోయిలిసిండుగఁ దండులంబులుగొని విశ్వేశ్వర
ప్రీతిరస్తని పునుక పాత్రంబునఁ బోయునంత నయ్యది చేనుండి
వీడి నేలంబడి బద్దలయ్యె. కాంచినవారెల్ల రాశ్చర్యంబు గాం
చుచుండ నక్కపాలధారి నిజరూపంబా గరితకుఁ గానిపించె.
అవ్వనితారత్నం బబ్బురపాటును భయ సంభ్రమమ్ములు ము
ప్పెనఁగొన నతని పదంబుల వ్రాలి తద్రజంబు శిరంబున ధరించు
నంత నప్పరమేశ్వరుం డత్తరుణిని లేవనెత్తి కౌగిటంజేర్చె.
అందఱు లోనికేగి యుచితాసనంబులఁ గూరుచుండిరి. అల్లుని

భిక్షాపాత్ర వృత్తాంతం బత్త మామలు వినఁ గోరుటయు ముక్కంటి యిట్లనియె.

పూర్వ మొకతటి నేను పంచముఖుండనై పార్వతితోఁ గూడి కైలాసశిఖరంబున నొక స్ఫటికశిలాతలంబుపై నాసీనుండనై షణ్ముఖుని బాల్యలీలలఁగాంచి యానందించుచుండుతఱి మమ్ముదర్శింపఁ బరమేష్ఠి యేతెంచె. ఒకతటి యతండు నాకుఁ దండ్రుడై న కతంబున నే మర్యాదకై యభ్యుత్థానం బొనరించి నాలుగడుగులు చని నమస్కరింప నతండు నాయొడలిబూది తనమేన నొత్తుగ మెత్తుకొన బిగ్గఁగవుంగిలించి పదంపడి నాచేయి పట్టుకొని నాతోడ నరుదెంచె. ఇరువుర మొక యాసనంబుపై నాసీనులమై లోకవ్యవహారంబుల నిష్టాగోష్ఠి నాడుకొనుచుంటిమి. అత్తటి నవ్వలికేగి షణ్ముఖ దంతిముఖుల క్రీడావివాదంబు పరిష్కరించుచుండిన హైమవతి యచ్చోటికివచ్చి యచ్చెరువున మాయీరువుర మొగములఁ గనుచు నిరువురము పంచముఖులము కావున నెవ్వండు తనభర్తయని నిర్ధారించుకొనఁ జాలక తిక్కటమక్కట పడుచునుండుట యేనుగాంచి స్వభావ సిద్ధంబైన తమోభావంబు వహియించి తటాలున బ్రహ్మశిరంబొకండు త్రుంచివై చితి. వైవ నయ్యది నాకరంబు వీడక యంటుకొనియె. సర్వప్రయత్నంబుల వడలకుండుటకుఁ గతంబు బ్రహ్మహత్యాదోషంబు యని చింతించి వేఱుమార్గంబు గానక 'అనన్యశరణంనాస్తి త్వమేవ శరణంమమ' యని

యతనిచరణ సరసిజంబుల కడ నొఱంగి తన్నోక్షణంబు
ప్రార్థించితి. అంత నతండు కరుణాతరంగితాంతరంగుం
డై నన్ను లేవనెత్తి నీమనోవికారంబు నీచే నట్లుచేయించె నది
నీదోసంబని తలంప. నీవు చేకొన్న గుణదోషంబ. అంగవికా
రంబు గలవానింగాంచి కనలక యయ్యోపాపమని కనికరించు
నచితుల నంచున నంగంబులలో నొక్కండైన హృదయమందు
గలిగిన వికారంబునకుఁ గాంతాశంబునొందువాఁడు బ్రహ్మ
జ్ఞాన సంపన్నుండెట్లుగు? మహామునులు సైతము తమ తమో
వికారంబు నడంపఁజాలకకదా తపంబు శాపవ్యయంబు సేయు
చు నాత్మారామ సాక్షాత్కారంబు గాంచనేరకయుఁ గాంచి
నిలుకడ పఱచుకొనలేకయు జీవితకాలమెల్ల నల్లలాడుచున్నా
రు. నీవును తాత్కాలికమైన యుద్రేకముచే నిట్లు కావించితివి.
మించినపనికిఁ జింతించి మరల నట్టిది చేయకుండుటయే నత్ఫల
మగు. ఈవునుక వీడుపని నావలన నగునదికాదు. ఇదియే
భిక్షాపాత్రంబుగ భువనంబునఁ దిరుగుచుఁ దిరియుచుండుము.
నిష్కలంక పతివ్రతచేతిబిచ్చ మీ వునుకం బోజార్చు. ఎట్టి
వారికేని స్వయంకృతారాధఫలం బనుభవింపక మంత్ర
తంత్రంబులచేఁ దీఱునది కాదని లోకులకు స్పష్టపఱువుము.
అని యనుగ్రహించి నలువ వచ్చినత్రోవం జనియె.

నాఁటిసుత యేను కపాలపాణినై యీలోకంబునఁ
గ్రుమ్మరుచుఁ బతివ్రతల భిక్ష గైకొనుచు నెందును కపాల

ముక్తిఁ గాంచనేరక చాలకాలంబు భిక్షుకుం డనుపేరఁ
 ద్రిమ్మరుచుంటి. విశాలాక్షి ! నేటికి నీవలన నట్టిలాభంబు
 సంభవించె. ఏను ధన్యుండ. నీవు సుకృతివి. ఇట్లే నీవు సర్వ
 కాలంబీ కాశీపట్టనంబున నన్నదానంబు నేయుచు నాపన్నుల
 యాపదలఁ బొఱచ్రదోలుచు నన్నపూర్ణవసు నామధేయంబు
 మఱియు సార్థకపఱచుకొనుచుండుము. నేను నీవాఁడనకదా?
 నీపావనహృదయంబు దక్క నన్య నివాసంబు ప్రియతమంబు
 గలదే? శారీరకముగ దూరవాసినని తలంపవలదు. నీవలనఁ
 గావలయు కార్యంబు లొందురెందు కలవు కావునఁ గొంత
 కాలంబి ట్లన్నదానంబువలన వినోదించుచుండుమని బుజ్జగించి
 యూరార్చి పురవైరి తిరోధానుండగుటయు నద్దేవి తలి
 దండ్రులు నిర్భరామోదపరవశులై తనయంగ్రుచ్చి కవుంగిలించి
 కొని సురాభాండేశ్వరు నాలయంబునకుఁ గొనిపోయిరి. అటఁ
 బరమభక్తి మువ్వరు ప్రదక్షిణించి లోనికిఁజని శివుని విధ్యుక్త
 విధిని పూజించి వినుతించి యవ్వలఁ దమతమ కార్యంబుల కేగిరి.

—: గ్రంథాలయాదిక ప్రతిష్ఠ :—

ఎడతెగని యన్నదానంబుచే రేయుంబవలు బీదసాదలఁ
 దృప్తివఱుచుచు సంగీతంబునంబలె దానును తృప్తినొందు
 నన్నపూర్ణ సురాభాండేశాలయ పరిసరగేహమున నొక
 గ్రంథాలయము స్థాపించి యందు భరతఖండమునఁ గల

భావలయందలి యుత్తమగ్రంథమ్ము లనేకమ్ములు తెప్పించి
యుంచె. తత్సత్త్వనంబునఁ గల స్త్రీలును పురుషులును వచ్చి
వలయుపొత్తములఁ గైకొని చదివి యానందించుచుండిరి.
మఱియు నప్పుడప్పుడు గొప్పవిద్వాంసులఁ బిలిపించి యుప
న్యాసము లిప్పించి నద్ధర్మవిషయములను వ్యాప్తికీదెచ్చి
సర్వజనుల వాక్కులయందు సదా సంస్మరణీయంబుగఁ జేయించె.
తాను స్వయముగఁ బ్రతి శుక్రవారము స్త్రీల సభల జరపి పతి
వ్రతాధర్మంబులు గృహకృత్య నిర్వహణవిధానంబులు శిశు
పోషణపద్ధతులు మఱియు గృహిణులకు వలయు నశేష
ధర్మంబు లుపన్యసించుచు వనితాసేవ గావించుచు నెల్లవారి
నోళ్లనాలుకయై వాలుఁగంటుల మేలుబంతియై వర్తిల్లుచుండె.
వైద్యశాలయు శిశుసంరక్షణశాలయుఁ దనపేర వెలయించి
యఖిలజన హృదయాలయములఁ గులదేవతాకారమ్మున
వధిష్ఠించె.

—: వ్యాసుని పునరాగమనము :—

ఇట్లు కొంతకాలంబు కడవ నొకనాఁడు కృష్ణద్వైపాయ
నుండు వేయిమంది శిష్యులతోఁ దీర్థయాత్ర గావించుచుఁ గాళీ
పురి కరుదెంచి మణికర్ణికాఘట్ట సమీపస్థ మండపమ్మున విడిసి
తత్తీర్థంబునఁ గ్రుంకులిడి ప్రాతఃకృత్యంబులు నిర్వర్తించి కొంత
వడి యమ్మండపమ్మున శిష్యవితతికీ బాఠమ్ములు సెప్పి మధ్యా

హ్నమగుడు నశనార్థియై పట్టనములోని కరిగె. అందు శిష్యులు కొందఱు కొందఱు తొక్కొక్క వీదికరిగి యింటింటివాకిట నిలుచుచు భవతి భిక్షాందేహి యని యింటి వారిం బలుకరించుచు వారిప్రత్యుత్తరము విని యవ్వలియింటికేగుచు నిట్లందఱును పీఠులఁ గ్రుమ్మరి పిడికెడన్నమేని దొరకమి వాడిన మొగములతో నాలవజాసుతఱి తమ విడిదికేతెంచి యొకరి మో మొకరు చూచుకొని పలుకరింపకయే హృదయ భావంబులఁ దెలిసి నేఁడెట్టిదుర్దినమో యిట్లయ్యె నేమిసేయునము? పూర్వ భవంబున నొకనాఁ డెవ్వరికిం బెట్టము కావలయు. అయిన నెల్లశిష్యుల కొక్కదినమే దుర్దినముగాఁ బరిణమించుట చిత్రముకదా! ఎల్లవార మొక్కరూపమగు పాపమొక్కనాఁడే కావించియుంటిమా? ఇయ్యది చిత్రాతిచిత్ర సంఘటనము! అని వితర్కించుచుండునంతఁ దమ గురుండును రిక్తహస్తుండై ఖన్నవదనుండై యేతేర వారలు చుట్టుమూఁగి తమకుఁ బ్రత్యక్షమైన దురదృష్టదేవతయే దేశికునకును ప్రసన్నమయ్యెనని చింతకంటె వింత నొందుచుండ గురుండును వారిమోములఁగాంచి నాకై నగతియే మీకును ప్రాప్తించెనా? అగుఁగాక. ఇదియొక పరీక్షా సమయము. మన యింద్రియ జేతృత్వమును విశ్వనాథుండు పరీక్షించుచున్నాఁడు. కలఁతలేని యెదలతో నేటిపరీక్షలోఁ దేలుఁడు. సుఖదుఃఖములందు సమబుద్ధి సాధుధర్మంబనుట నేడుకదా నిర్ణయింప వలనయ్యె.

ఇది గొప్పపండుగుదినముగా భావించి మీమీ కార్యంబులం దప్రమత్తులరై ప్రర్తింపుడని యాదేశించి యా దేశికుండు పవిత్ర గంగాజలంబులఁ గడుపారఁ గ్రోలి మణికుండ మండ పంబుచేరి మాపటివేళ సంతేవానులతో నధ్యయన సంధ గావించి రేయి తొలిజాము తుదిని విశ్వనాథు నాలయమ్మున కేగి యందు జరగు వేదపారాయణము విని యానందించి సర్వేశున కగు నభిషేకంబుగాంచి పూజాదికంబు నరసి నివేది తాన్న మతిథుల కిడక స్వగృహంబులకుఁ గొనిపోవఁ బాలు షోవక వాదులాడు పూజరుల స్వార్థపరత్వమునకు లోన నొచ్చుకొనుచు మరలి తనయిరవున కరుదెంచి యొక శిలా ఫలకంబుపై శిష్యు లేర్పఱచిన దర్భప్రస్తరమున శయనించి నిద్రించి నాలవజామున మేలుకాంచి ప్రభాతగీతంబు పఠి యించుచు సమూహియై జాహ్నవికేగి యఘమర్షణ స్నాన మాచరించి సర్వధ్యావందనంబు నిష్టదేవతాధ్యానంబు కావించి యరుణున కర్ఘ్యంబొసంగి మరలి మండపంబుచేరి యెప్పటి యట్లు మధ్యాహ్నమగుదనుకఁ బఠితలకుఁ బాఠములుసెప్పి తొలినాఁటివలెనే భిక్షకు బయలుదేటి యింటింటికడ నిలిచి

— : మఱునాటిభిక్ష : —

యన్నమర్థింప నాచిత్ర మేమందుము ! ఒక్కత కొంతతాళి రమ్మనియె. వేటొకర్తు స్నానము చేయుచుంటి ననియె.

మఱొకర్తుక మైలతో నుంటిననియె. ఇంకొకత పూజవేళ
యనియె. మఱియొకతి పతిశుశూషచేయుచుంటి ననియె.
ఒకరామ యిది వేళగాదనియె. ఒకలేమ వినియు మాఱు
పలుకకుండె, ఒకచామ తొందరపనియున్న దావలియింటికేగు
మనియె. ఒకభామ వేళమించిన దనియె. మీకు వేళపాళ
లేదని యొక చెలువ సింగళించుకొనియె. జంగము బిడ్డలఁ
గనుట యూరివారి పాపముపోసికొనుటకే యని యొక తెఱవ
యనియె. పోతరించిన బసవనివలె నున్నావే? కష్టించి పనిచేసి
పొట్టపోసికొనరాదా? యనియొక టెక్కులాఁడి కసరె. మా
యింటఁ బనిసేయుదువా? అన్నముపెట్టెద నని యొక దయా
వతి పలికె. ఆప్రక్కవీధిలో అన్నపూర్ణ అతిథులకు లేదనక
అన్నము పెట్టుచున్నది. అచటికిఁ బొమ్మని యొక ధర్మాత్ము
రాలు దారిచూపె. కష్టకాల మిదియని యొక తెఱవయనియె.
అత్త యనుగ్రహించిన చాలీచాలని కొలతబత్తెము దిను
చుంటిమని యొక క్రొత్తకోడలనియె. ఈబిచ్చగాండ్ర పోరు
పడలేమమ్మా యనియొక్క శ్యామాంగిపలికె. ఇంక ఊరు
విడిచి వలనతీయవలసినదే యని కాయగంటి కామాక్షి
మొగము చిట్లించుచు నుడివె. వీరికి వేఱుపని కానమని
కుంటుచున్న హంసయాన వాక్రుచ్చె. ఒకసారి పొమ్మన్న
పోరుగదాయని యూఁచతల నీలవేణి కసరె. ఏఏమయ్యా
ఒకసారి చెచెచెప్పిన చెచెచ్చెవులు వినఁబడవా యని

నత్తినోటి కీరవాణి వదరె.

ఇట్లు పలువురు పలువిధములఁ బలుకు పలుకులు
గురుండును శిష్యులును విని వినుగుచెంది మరలి మణికర్ణికా
మండపమ్ముచేరి మునుపటినాఁటివలెనే యొకరిమొగ మొకరు
చూచుకొని చూపులచేతనే విషయ మూహించి వేడి
నిట్టూర్పులు పుచ్చిరి. అత్తటి గురుండు శిష్యులం గాంచి
యిట్లనియె.

ఇది యొక గొప్ప పరీక్షా సమయము. వినుగువేసట
నొందకుండు. పరమేశ్వరుండు మన మనఃస్థితిని కనుగొన
నిట్లుచేయుచున్నాఁడు. స్థిరచిత్తులు కండు. పవిత్ర వాహినీ
జలములఁ దనివితీఱఁ బానముచేసి రండు. పెద్దలు శ్రవణా
మృతంబు దొరకని తరుణమంద తమ్ముబాధించు జతరాగ్ని
కిన్ని సమిధలు వేయుచుందురు. పొండు. జలములు గ్రోలిరండు.
అమృత మొనఁగెద నని వచించునంతఁ జేయునదిలేక శిష్యు
లెల్లరు భాగీరథి కేగి తృప్తిగ నీరాని క్రమ్మటిరి.

—: సంకల్పశక్తి :—

అంత వ్యాసుం డిట్లుపన్యసించె. సంకల్ప ముదయించినంత
విరాట్పురుషునండి చతుర్ముఖుఁ డుదయించె. అతండును తలఁపు
చేతనే యీజగముల సృజించె. ప్రాణులును తలఁపులతోడనే

నమస్త వ్యవహారములు నడపుచున్నవి. తలంపులచేతనే జగము
 సృష్టింపఁబడినది. తలంపులతోడనే వర్ధిల్లుచున్నది. తలంపుల
 తోడనే నాశిలుచున్నది. తలంపులు వృద్ధియైనకొలఁది నవయవ
 సంచయము వృద్ధి కాఁజొచ్చె. తలంపులవలననే తలంపుల
 కొఱకే యీప్రకృతి యిన్నివిధముల నభివర్ధిల్లినది. తలంపుల
 మీయధీనమున నుంచుకొన్నచో దనువు మీయధీనమున
 నుండును. తను వధీనమగుటయన నేమి? ఇంద్రియ విజేతృత్వమే!
 అది కలవాని కాఁకలి రమ్మన్న వచ్చును. పొమ్మన్నఁ
 బోవును. అట్లు కాకున్న వత్సరములకొలఁది మహర్షు లన్న
 పాసీయములు మాని యుచ్చాఁఁచిన నిశ్వాసములు బిగించి
 తపంబు కావింపఁ దరమగునా? ఈ యాఁకలినే జయింప
 లేకున్నచో మఱి దేనిని మీరు జయింపఁగలరు? ధ్యాన
 నిమగ్నులు కండు. ప్రియతమ వస్తువుపై మనను నిల్పుఁడు.
 నిలిపితిరేని యలవికాని దేదియుఁ బ్రపంచమున లేదు.
 అల్పాత్యల్పమగు నీయాఁకలి యన నెంత? స్థిరచిత్తులరై
 బాహ్యదృష్టి నరికట్టుఁడు. అంతర్దృష్టితోఁ నాత్మారాము
 నాలోకింపుఁడు. ఆఁకలి దప్పుల జయింపుఁడు. ఆత్మసాక్షాత్కార
 మున నానందింపుఁడు.

అని యుపన్యసింప సంతేవాసులెల్ల రానంద పులకిత
 దేహులై తమతమస్థానములఁ గూర్చుండి భూమధ్యమున దృష్టి
 నుంచి ధ్యాన నిమగ్నులై యారేయి యమందానంద లీలఁ గడ

పిరి. మఱునాఁడు వేకువను స్వర్నదీ స్నానమాచరించి ప్రాతః
 కృత్యంబులు నెఱవేర్చి మండపంబుచేరి తమతమ పాఠంబులు
 వల్లించి భోజనవేశకు భిక్షకై బయలుదేఱిరి. నాఁడు సంతే.
 నాలవజాము నాగంభమున నెప్పటితావుచేరి తూలుచు సోలు
 చుఁ గూలఁబడిరి. వారియట్ల వారి గురుండును వచ్చి నిట్టూరుపు
 వుచ్చి శిష్యుల మొగములఁ బరికించి ఔరా! ఒట్టుపెట్టినట్టు
 లొక్కయింటనై నఁ గమికెడన్నంబు దొరకమి కడుంగడు వింత
 యగుచున్నది. కారణమేమైయుండును? ప్రాచీనకర్మ ఫల
 మందమా? అట్టిది తలఁపునకు రాకయున్నది. అని దీర్ఘముగ
 నాలోచించి ఆఁ! స్మరణకు వచ్చె. ప్రియశిష్యులారా! వినుఁడు.

—: శూర్యకృతాంత స్మరణము :—

తొల్లి యొకతఱిఁ గొందఱు మునుల యుద్బోధంబున
 నియ్యెడ కేనేగుదెంచి సుధాముఁడను నొక గౌండ్లకుల సంపన్ను
 నాశ్రయించి తత్కులానుగతమగు విద్యను గ్రహించి యతనికి
 లేకచేసితి. ఉపదేశించునెడ శిష్యభావము నాయెడఁ జూపవల
 దని నియమము నాచే జేయించికొని బోధింపఁగా నట్టి గురు
 వాక్య ముల్లంఘించి యతండు నన్ను వెదకుచు వచ్చుట యెఱిఁ
 గి మఱియూడల డాఁగి తాను సమీపించునంత గురుదేవా!
 నమస్కారమని కేలుదోయి మోడ్చి దేశికు నాజ్ఞ నుల్లంఘించి
 సందున నాతం డించుక కినిసి తిండి నీరులేక కొంతకాల మల్లా

మదువుగాక యని పలికె. తత్ఫలం బిప్పుడనుభవించుచున్నాఁడ. ఇనుమును గూడిన యగ్గికి నమ్మెట పెట్లవలె నన్నుగూడిన మీ కును నాపాపఫలంబు పంపకంబయ్యె ననుటయు నెవ్వరికేని చేజేతఁ జేసికొన్న ఫలంబనుభవింపక తీఱదుగదా! యని యంతేవాసు లచ్చెరువంది నాఁడును ధ్యానసమాధి నిమగ్నులై యాకలి నెఱుంగకుండిరి.

—: కాశీ మరణ ఫలము :—

మఱునాఁ డెప్పటియట్ల వేకువను మేలుకని స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానంబులు దీర్చి మండపంబు చేరినయంత శిష్య వర్గంబు గురువరు నన్నిధింజేరి భగవానుఁడా! ఇట్టితఱి నీపట్ల నంబు వదలక పస్తులుపడి కుందుచుండుటేల? చల్లనివేళ కడ వకమున్న వేఱుచోటికేగుట యుత్తమపక్షంబు కదా! యనుడు గురుం డిట్లను. సచ్చాత్రులారా! మహారణ్యాగుహల డాఁగినను రావలసినవి రాకమానవు. అవశ్యమను భోక్తవ్యంకృతంకర్మ శుభాశుభ మ్మని పెద్దలు వచింతురు. శ్రీకృష్ణునితోఁ గూడి యాడుచుండినను గోపబాలకుల కెక్కువ లభింపదయ్యె. అయ్యది వినుండు.

శ్రీకృష్ణుండు బాలకుండై వత్సంబుల మేపుతఱిఁ దోడి గోపబాలురందఱు తాముతెచ్చుకొన్న యన్నపుమూటల నెల్ల విప్పి యొక్క కుప్పగఁ బోసి కలిపి బంతులుదీరి కూర్చుండఁగాఁ

బంచువాఁడు కృష్ణుండై కలిపినయన్నంబు తగు ముద్దులుగాఁ జేసి యొక్కొక్కని చేతికి వినరి వైవఁగా వానివాని చేతఁబడిన ముద్దను చూడఁగా వాఁడు వాఁ డింటినుండి తేచ్చుకొన్నదే యైయుండెనట! చూచితిరా చిత్రము! చేసికొన్నది యనుభ వింపక తీఱదు. ఏనీచోటు వదలిరాను. స్వయంకృతాపరాధ ఫలం బిచ్చటనే యనుభవించి విశ్వేశ్వరు మెప్పుంద నిశ్చ యించితి. ఎంతకాలమైన సరే. ఇందే పస్తులుపడి మరణమైనఁ బ్రీతితో నొందఁ దీర్మానించుకొంటి. కాశీ మరణంబు ఘనులకే గలుగునండు. ఇందు మరణించినవా రెట్టి పాపులేని శివసాయుజ్యము నందుదురు. ఆసన్న మరణులగువారి కిందిందు ధరుండు చెవిలోఁ దారకమంత్ర ముపదేశించు. మహాపాపుల కిందు మరణంబు దుర్లభంబు. ఇందుల కొక్క యితిహాసంబు గలదు. సావధానచిత్తులరై వినుండు.

—: శూద్రక వృత్తాంతము :—

పూర్వము శూద్రకుండను ప్రభుఁడొకండు వారాణసీ మరణ ఫలంబువిని యత్యంతాసక్తిమెయి రాజభోగంబులఁ బరి త్యజించి మాశవంబు వీడి యానందకాననంబుచేరి యందొక కొన్నిదినంబులుండి యొక్కనాఁడు లోలోన వితర్కించి మదీయ పాపఫలంబువలన మరణ మాసన్నమగుతఱి నితరచింతలు వొ డమి యెటకే నరుగవలసి వచ్చునకా శఁకించి మోఁకాలి చిప్ప లూడఁదీయుంచుకొని తృప్తుండై యింకనెట్టి కారణమేర్ప

డిన నెచ్చటికిం బోవఁజాలఁగదా యని నిశ్చయించి కాలంబు
పుచ్చుచుండె. కొంతకాలంబు కడచు పదపడి యొకతరుణంబున
యవన దేశంబునుండి యశ్వవర్తకుం డొకండు సకల శుభలక్ష
ణంబులు గల హయంబు నొకదానిం గొనితెచ్చి కాశీరాజు
సకుఁ గానుకగా నొసంగి యియ్యది తమబోఁటి యుత్తమరాజు
న్యూలకడ నుండఁదగినది యని వచించి మూల్యముకంటె నెక్కు
డుగ బహుమతులంది యుజ్జయిని కరిగె. ఆవలఁ గాశీకుఁ డొక్క
నాఁడా యశ్వంబు నధిరోహింపనెంచి సమీపింపఁగా నయ్యది
యంకెకురాక మంకుతనము చేసె. ప్రభువెంతో యత్నించియు
విఫల మనోరథుఁడై మరలి కొలువుచేరి యందలి సభ్యులంగని
యీక్రొత్త యశ్వంబు నెవ్వండే నధిరోహించి స్వాధీనపఱచి
కొని చక్కనిశిక్ష యొసంగువానికి వేయి దీనారములు బహుమ
తి యనియె. అశ్వారోహక కుశలు లెందఱో వచ్చి యత్నించిరి.
ఆ తురంగరాజము కొందఱ సకిలింతలతోనే విఫలయత్నులఁ
జేసె. కొందఱఁ జరణప్రఘాతంబుల నంతకాంతికంబున కనిపె.
కొందఱఁ గఱచి తఱిమె. కొందఱ సిగఁబట్టి యూఁచి వినరి
వైచె. తక్కినవా రదిగాంచి యిది యముని వాహనమో య
ముని యవతారమో కావలయు. ప్రాణములపైఁ దీపిగలవారు
సమీపింపరాదని తొలఁగిరి. గుఱ్ఱపు దుండగంబు లూరెల్లఁ
బ్రాఁకె. ఎల్లవారలా వారువంబు నేరువును పదియంతలు నూ
ఱంతలుగా వర్ణించి పలుకసాగిరి.

అవ్వార్త శూద్రకుండు విని మనంబున సత్వారోహణ
కుతూహల మగ్గలింపఁ దనసేవకులఁ బిలిచి తన్నందలంబునఁ
గాశిరాజుకడకుఁ గొంపొండనియె. వారలట్లు కావించి తమ
రాజు పూర్వోత్తర చరిత్రంబులు పూర్తిగఁ దత్ప్రభున కెఱుక
పఱచిరి. అన్న కేంద్రుండు శూద్రకు సమీపించి యుచిత మ
ర్యాదలుచేసి రాజర్షి ! ఎట్లాహయంబు నారోహింపఁగలవని
ప్రశ్నించె. కట్టిన కట్టులలో గుఱ్ఱమున్నపుడే నన్ను కూర్చుండఁ
జేసి యావల దాని బంధంబుల వదలింపుడని శూద్రకుం
డనియె. అతఁడట్లే కావించి తురంగమమును విడిచిపుచ్చె. అయ్య
ది యారోహకుం బడఁద్రోయ విచిత్రగతులఁ దిరిగి గంతులు
వైచి యతండు పడమి కచ్చెరువడి వాయువేగంబుతోఁ బురంబు
నిర్గమించి యడవులంబడిఁ గొనిపోయి యొకచో నొక మహా
వృక్షంబుక్రిందఁదూఱె. అందు ప్రక్కకుఁ బెరిగి లావైన యొక
కొమ్మకుఁ దగిలి శూద్రకుని తల బద్దలు కాఁగా నతఁ డచ్చ
టనే మరణంబు నొందె. శూద్రకుఁడు కోరిన దెయ్యది? జరి
గిన దెయ్యది? ఏతత్ క్షేత్ర మరణంబు కడుంగడు దుర్లభంబని
మున్నే వచించితిఁగదా? నేనిచ్చోటు వదలి కదలను. మీర
లితర స్థలంబులకరిగి యిప్పటికి మదీయ సహవాసంబున నైన
బాధవలనఁ దలఁగుఁడు. పొండు ఆయువున్న హరుఁ డనుగ్ర
హించిన మరలఁ గలిసికొందము.

అని వ్యాసుఁ డా దేశింప సంతేవాసులు పెక్కండ్రొక్కమా

టగా గురుదేవా ! మీశిష్యులమైన మాకింత మేనితీపి యుండఁ దగునా ? ఎట్టిదైనను తమతోడిదే మాప్రపంచము. మీరులేని స్వర్గమైన మాకేల ? మీకైన యది మాకును కానిండు. నుఖమువేళఁ జొక్కి యాపదవేళ వదలిపోవువా రెట్టివారు ? చెఱువున జలమున్న తఱి వసించి క్షీణతవహింప వదలిచను పక్షిగణమువలెఁ గాక యందయుండి క్షీణించు జలజంబులవంటివారే కదా శ్లాఘనీయులు ! అనిరి. పైల సుమంత జై మిని వైశంపాయ నాదు లది సమంజసమనఁ దక్కిన శిష్యవర్గ మదియ మాకును సముచిత మార్గంబని యేకకంఠులై పలికి యందే నిలిచిరి.

—: వ్యాసుని కోపము :—

తొమ్మిదిదినము లట్లట్లు దీర్ఘదీర్ఘములై కడచె. పదియవనాఁ డెప్పటియట్లు శిష్యులతోఁ బారాశర్యుండు భిక్షుకై వెడలె. నాఁడును పిడికెడన్నము లభింపలేదు. వ్యాసుఁడు శిష్యులమోములఁ గాంచెను. వారి కళాహీనత గుంటకన్నులు ఎండిన పెదవులు తూలిపాటు హీనస్వరము నతని దార్ధ్యమును పటాపంచలు గావించెను. బడబాగ్ని వడువున జఠరాగ్ని తేఱఁగున నతని మనస్సు మండఁజొచ్చె. మనసులోని మంటయే కన్నుల నుండి చిటపటమను ధ్వనులతో మిడుఁగులులుగా వెలి కుఱికె. చేనున్న భిక్షాపాత్రమును నడువీధిఁ బగుల నడిచె. ఈపురవాసులమిత సంపన్నాంధులు క్రూరులు యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞాన హీనులు. వీరిగర్వంబుతోడ నీపురంబును బూదిగావించి గంగ

లోఁ గలుపువాఁడ నని కాలసర్పమువలె బునకొట్టుచుఁ గాలా
గ్నికరణి కేఁగి కాఱులాడ మొదలిడ నట్టియెడ నతనికడకొక
వృద్ధసువాసిని యరుదెంచి శాంతింపుమని చేయెత్తి సైఁగ
చేయుచు నమీపించి యిట్లనియె.

—: అన్నపూర్ణ వ్యాసుని భుజింప రమ్మనుట :—

ఓయీ తపస్వీ! నీకింత కోపంబు తగునే? మిక్కిలి
యాఁకలిగొని యెవ్వరును పిడికెఁ డన్నమిడకుండిరను కినుకతో
నేమేమో వదరుచున్నాఁడవు. మునులకుండఁదగిన శమదమాది
సుగుణంబు లివియా? ఎవరో కొందఱు అన్నమిడని కారణంబున
నూరెల్ల మదాంధులని పలుక సాహసించితివా? నీచదివిన ఫల
మిట్టిదియే? ఇట్టి మహాకోపివి శిష్యులకెట్లు పాఠములు చెప్పు
దువో? నీయొద్ద శిక్షనొందిన శిష్యుకోటి మఱెన్నిమడుఁగులు
కోపవృద్ధికలదియగునో? తపఃఫలంబు గృహస్థుల బెదరించి
శాపములిచ్చుకొఱకే కదా యనుకొంటివా? మంత్రంబులకు
మామిడికాయలు రాలునా? ఈయూర మహాత్ముల మన్నించి
యన్నంబిడువారు లేనేలేరని తీర్మానించితివా? ఊరెల్లఁ దిరిగి
చూచి యిది దరిద్రపురంబని ధనమదాంధుల నిలయమని నిశ్చ
యించితివా? లోభుల నెలవని తలంచితివా? అడవులఁజేరి
యందు రాలిన గింజల నేటి తిని ప్రశాంతముగఁ గాలము గడపు
వారు వట్టితిక్కలని తలంచితే? మహాత్ములు కష్టసుఖములందు
సమచిత్తులనుట మాటలలో మాత్ర మగునా? విశే

పించి యాకొన్నందున నకనకంపడి కినుక వహించియున్న
 నిన్నీతటి హెచ్చుగఁ గుందుపటచుట మముబోఁటి యిల్లాం
 డ్రకు పాటిగాదు. నేఁడు మాయుటఁ గుడువ విచ్చేయుము.
 భోజనమైన పిమ్మట నెమ్మదిగ నెంతతడవైన మాటాడు
 కొందము. నాభర్త మాధ్యాహ్నికము నెఱవేర్చి యతిథులకై
 యెదురుచూచుచున్నాఁడు. ఒంటరిగా నతఁడెన్నఁడు నార
 గింపఁడు. ముదునలి కావునఁ జాలనేపోర్వలేఁడు. ఇప్పటికే
 ప్రొద్దు తిరిగియున్నది. ఆలసింపక నావెంటరమ్ము. అనుడు
 వ్యాసుఁడు సంతోషపరవశుఁడై తల్లీ! ఇంతకు మున్నెన్నఁడు
 నిన్నుచూచి యెఱుఁగను. నీయమానుష తేజోవిశేషంబు
 గాంచ మనుష్యకాంతవలెఁ గన్పట్టవు. ఆనందకాననముం
 గాంచు వేడుకతో దిగివచ్చిన గంధర్వభామినివో! గంగా
 స్రవంతి మునుంగవచ్చిన దేవ వనితవో! నగరాజకుమారిని
 నేవింపవచ్చిన నాగకామినివో! కాక నాయదృష్టదేవతవో!
 నన్ననుగ్రహింప వచ్చిన యన్నపూర్ణవో! తెలియఁగోరెద
 ననుటయు నాముదునలి, విప్రుడా! ఇప్పుడాప్రశ్నంబులేల?
 చాల యాకలితో నున్నాఁడవు. ప్రొద్దుమీఁతె. భోజనానంతర
 మంతయుఁ దెలిపెద రమ్మన నతండు తల్లీ! అట్లేకానిమ్ము.
 ఒక్కవిన్నపము మాత్ర మవధరింపవేఁడెద. నాతోడ వేయి
 మంది శిష్యులున్నారు. వారును నావలె నిందు పదిదినములు
 పస్తులుపడి ప్రాణముల బిగఁబట్టియున్నారు. వారిని వదలి నేను

మాత్ర మేకరణిఁ గడుపార నారగింతు ? అనిన నాముది ముదిత
చిఱునవ్వున నట్లేని యందఱఁ దోడ్కొని రమ్ము విశ్వనాథుని
కృపచే మాకుఁగొదువలేదు. పదివేలమంది వచ్చినను కామ
ధేనువుం బనిగొన్నయట్లు వలసిన పదార్థములతో వలసినంత
పెట్టఁగలను. ఆలసింపక తోడితెమ్మన నతఁడు నంతసించి తన
కొఱ కెదురుచూచుచు మణికర్ణికా మండపమున నున్న శిష్యు
లనెల్లరఁ దోడ్కొని రాఁగా నావృద్ధాంగన వారినందఱఁగొని
పోయి బంతులుదీర్చి కూర్చుండఁబెట్టెను. చెలువలు పలువురు

—: అన్నపూర్ణ సంకర్షణము :—

వరుగు వరుగునఁ దిరుగుచుఁ బనులునేసిరి. ఒకకొందఱు బంగరు
టరటియాకులు పఱచిరి. వేఱొకకొందఱు హేమపాత్రంబుల
నీరుంచిరి. ఒక్కొక్క వస్తువును పలుగుండ్రుతెచ్చి చెరచెర
వడ్డన సాగించిరి. మల్లెపూలవంటి తెల్లని నన్నని వరిబియ్యపు
టన్నము పిండివంటలు వివిధములగు శాకములు పులుసులు
కలుసుగూరలు వడలు వరుగులు పాయనము అప్పడములు గడ్డ
పెరుఁగు మొదలగు నన్ని పదార్థములు విస్తళ్ల నిండినవి. గేస్తు
ముదుసలి నీర్కావిదోవతి నాభికిఁబై భాగమునఁ గట్టి నీరా
ర్చిన యెఱ్ఱిని వెండ్రుకల జడ ముడివైచిగొని యొడలినిండుగ
విభూతినలమి రుద్రాక్షపోగులు చెవుల వ్రేలుచుండ శివదీక్ష
రూపొందిన యందమున శాంతమే పురుషరూపము వహించిన
కరణి బంతుల నడిమికేతెంచి శ్రద్ధాభక్తులతో నాసంయమి

ప్రవరుల కాపోశన మొసఁగెను. తనధర్మవత్ని తాలవృంతంబు
చేఁబూని వినరుచుండ నావృద్ధగృహస్థు వారిబంటిన కూరుచుండి
భుజియించె. మునులందఱును కూరల చవులఁ గొనియాడుచు
భక్ష్యంబుల రుచుల వర్ణించుచు పానీయంబుల పేరులడిగి తేలిసి
యానందించుచు నడుమ నడుమ నూరుబిండ్లఁ జవులూరఁ జప్ప
రించుచుఁ గోరికదీర నారగించిరి. అట్టులాపారాశరులందఱు ప
వాసముచే వీఁపులకంటుకొనిపోయిన పొట్టలు బరులతోడ నుబ్బు
నాకంతముమెక్కి త్రేఁపుచు లేచి కాలుసేతులు కడుగుకొన్న
తరువాత నరఁటి మామిడి పనస యను ముత్రైఱంగుల ఫల
ముల నొసఁగ భుజించి యాస్థానమండపమ్మున నందఱు
కూర్చుండిరి.

—: అన్నపూర్ణ మందలింపు :—

అందఱు సుఖాసీనులై న యనంతర మావృద్ధగృహస్థుఁడు
భార్యమోముగాంచి వ్యాసునితో నప్పుడు మాటాడఁదలఁచిన
దిప్పుడాడుమని నన్నచేసెను. అంత నావృద్ధవనిత బాదరాయణు
వలనువీక్షించి మునివర్యా! వంటకములు రుచిగనుండినవా?
మోమోటలేక యందఱు తృప్తిగ నారగించిరా? భుజింపరాక
తక్కినవారు మీలో నెవరేని కలరా? అనుటయు వ్యాసుఁడు
తల్లీ! పొరపాటునఁ దప్పినవారు మాలో నెవ్వరును లేరు.
అందఱము వడ్రాసోపేతమైన యన్నము భుజించితిమి. ఇట్టి
వంటకములు మేమెన్నఁడును చవిచూచియు నెఱుంగము. పది

దినములు పస్తుండియెండిన మానాలుకలు కడుపులు నతి వేలం
ఒగు తృప్తివహించినవి. మీరుచూపిన యాదరణ మాజన్మాం
తము మఱవరానిది. మీయపారదయ నెంతని కొనియాడఁ
గలము ? పదినాళ్లు మీరు కానరానికతము మేముపస్తుండవల
సిన నిమిత్తము మదీయ పాపఫలమే యని యరసితి. మీరెవ్వ
రో యిప్పుడేని తెలుపవలతు. నాకుంజూడ నీవన్నపూర్ణయను
పేరఁదిన విశాలాక్షియు నీతఁడువిశ్వనాథుఁడు ననితోఁచెను నని
పలికిన నమ్ముతోయలి యిట్లనియె.

ఓయీ ! వ్యాసమహర్షీ ! నీపాపఫలము నీవు గుర్తింపఁ
గలుగుట భావి శుభావహము. నీవు స్వార్థపరులును సర్వదా
కృతఘ్నులు నగువారి యంశమున జనించియు క్షేత్రమహిమ
నించించుక కృతజ్ఞతాగుణము గలిగియున్నందులకు సంత
సించుచుంటిమి. నదా పరాన్నభుక్కులగు మీకింత యహం
భావమేల ? ఒకవేళ భిక్షాన్నము లభింపకున్నంత మాత్రాన
సూరిపైఁ గోపించి యూరివారి నందఱఁ దూర్పఱఁబట్టి తిట్ట
సాహసించితివే ! నీయొర్పు నెంతని వినుతింపనగు ? శిష్యుల
కుపదేశించిన యదన నుండిన పరిశీలనబుద్ధి యోరిమి మఱు
దినమే యెట మటు మాయమయ్యె ? నీయది పరోపదేశ
పాండిత్యమే యని యిప్పుడేని యొప్పుకొందువా ? దురభి
మానము వదలక తప్పుగాదని సమర్థింపఁబూనుదువా ? ఇంత
మాత్రపు టోరిమిలేనివాఁడవు వేదములనెట్లు విభజించితివి ?

పదునెనిమిది పురాణములకుఁ గర్తవెట్లయితివి? పంచమ వేదము
నెట్లు రచించితివి? ఋషివని పేరెట్లాందితివి? క్రోధ మధిక
ముగఁ గలవాఁడే ఋషికాఁదగువాఁడను రహస్య నియమ
మేదేనికలదా? తపమునకు ఫలము క్రోధమే యని తలఁచి
తివా? క్రోధమువహించిన కాశికుఁడేమయ్యె నెఱుంగవా?
నీకిట్టి పరుషబుద్ధి తల్లివంక వచ్చెనా? తండ్రివంక వచ్చెనా?
పుణ్యరాశియగు కాశిపైఁగోపించుట విశ్వేశుపైఁ గోపించుట
యని యెఱుంగ వైతివా? పేదలపాలి పెన్నిధియగు సుధాము
నకుఁజేసిన ద్రోహమునకు ఫలంబిది యని యెఱిఁగియు దాని
బయలుబృహీక దాఁచుకొని పురవాసులపైఁ గినుక వహింపఁ
బూనిన పండితంమన్యుఁడవగు నీకింత చెప్పవలసె. ఎవ్వఁడీ పుణ్య
భూమిపైఁ గోపంబు వహించు నాతండు రుద్రపిశాచమగునని
యెఱుంగవా? యని యిట్లు కసరి యమ్ముత్తో ముదిభర్తవంకఁ
జూచె. ఆతండును నీవు వ్యాసునకుఁ దగినట్లు బుద్ధిచెప్పితి వని
మెచ్చి పెక్కుమాటలేల? ఇతఁడు కాశిలో వసింపఁదగఁడు.
ఇటనుండి వెడలిపోమ్మనుము. క్రోధనిలయుఁడెక్కడ? శాంతికి
ముక్తికి నిలయమగు కాశియెక్కడ? అని యతండు పరుష
వాక్కులఁ దన్నధిక్షేపించి పలుక నతని దివ్యతేజము నించుక
నిదానించి పరికించి వ్యాసుండు వీరలు పార్వతీ పరమేశ్వరులుగా
కన్యలు గారని నిశ్చయించి యొడలు వడఁకనాయపచారంబుల
మన్నింపుఁడని సాష్టాంగపడిలేచి కేలుమోడ్చి శిరంబుపయిం

గీలించి యిట్లనియె.

జగత్పితరులారా! తనయుల తప్పులను తలదండ్రులే మన్నించి దిద్దకున్న మఱి నిక్కెవ్వరు? స్వయంకృత దోషంబుల ఫలం బనుభవించితి. బుద్ధివచ్చె. సర్వజగంబు మీనిలయంబు. అఖిల ప్రాణులు మీప్రజలు. అది యెఱిగి యనోయ్యో వీడ నంబు మాని ప్రేమచూపువాఁడు మీదయకుఁ బ్రాతఃపాదగు చున్నాఁడు. వేయిశాస్త్రము లేకరువువెట్టి వల్లించినను ప్రవర్తన మందు లేకున్నఁ బ్రయోజనంబులేదు. చక్కనిత్రోవను వన్ను మందలించితిరి. కటాక్షింపుఁడు. మీరు నాయెడఁజూపినయది యనుగ్రహంబ కాని నిగ్రహంబుకాదు. మీయనుగ్రహ మిట్లు నాపైఁ బ్రసరించిన పిదపను మలీమస మనస్కుఁడ నగుదునా? యని ప్రార్థించుచుండునంత నావృద్ధదంపతుల యనుమతిని వెనుకనుండిన సుగుణమణిసుధాము లయ్యెడ కరు దెంచిరి. వ్యాసుండు వారింగాంచి సిగ్గునఁ దలవంచి యన్నింటి కీయ్యది యొక్కటే యుత్తరంబగుఁగాక యని యయ్యురువుర చరణ కమలంబులకు శిరంబు సోక మ్రొక్కి లేచి కరంబులు ముకుళించి చేసిన దోషంబునకుఁ దగిన ఫలం బనుభవించితి. మన్నింపుఁ డనుగ్రహింపుఁడని యర్థింప వారలాతని నూరార్చి మించినదానికి వగచి ఫలంబులేదు. తెలిసియో తెలియకయో కావించిన కార్యంబుల ఫలం బనుభవింపక తీరిదు. జగదంబునఁ గవులకు మార్గదర్శకుఁడవైనయట్లుత్తములకు నాదర్శకుఁడవైన

వర్తిల్లుమని యాదేశించిరి. అట్టియెడ నావృద్ధదంపతులు విశాలాక్షీ విశ్వనాథులై వ్యాసునకుఁ దచ్చిష్య వర్గంబునకు దర్శన మనుగ్రహించిరి.

—: వ్యాసుఁడు కాశిని వదలుట :—

పరమేశ్వరుండు పారాశర్యుంగాంచి పూర్వమువలె నీవు కాశియం దుండఁదగవు. అయిదు క్రోసుల కవ్వల నుండుము. పుణ్యదినంబులందు నచ్చి మమ్ము సేవించి పోవుచుండుము. ఎన్నండేని తీర్థములఁ దీర్థవాసుల నీందింపకుము. బుద్ధిమంతుం డవై పరవిద్యాతేజంబుల కసహ్యవడక బ్రదుకుమని యంతర్ధా నుండయ్యె. శివుని యనుజ్ఞయగుటచే వ్యాసుండు శిష్యగణంబు తోఁ గాశి వీడిచనియె. విశాలాక్షి యెప్పటియట్లుఁ దల్లిదండ్రుల కనుంగుబిడ్డయై పరమశివునకుఁ బ్రియపత్నియై లోకంబుల కెల్ల నన్నదాత్రియై వర్తిల్లె.

ఈకథ శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జదివినవారు విన్నవారు విశ్వేశ్వరానుగ్రహపాత్రులై చిరకాల సుఖభాగులై వర్తిల్లుదురు.

తే॥ అదనునకు వానయిచ్చుఁగా ♦ కంబుదములు
పృథివి పాఁడిపంటలతోడ ♦ వెలయుఁగాక
శాంతియుతమగుఁగాక దే ♦ శమ్ము సతము
భయములేక యుందురుగాక ♦ ప్రజలు మదిని.

స్వస్తిస్తు.

